19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ

TÜRK TARİH KURUMU

HAZİRAN - TEMMUZ - AĞUSTOS

İÇİNDEKİLER

Millî Şef İnönü'nün 19 Mayısta gençliğe hitabeleri	
Bavra Valisi	Kâ. DİLCİMEN
Korkuyorum (Şiir)	Beratiye FIRAT
Vezirköprü tarihçesi	F. PINARDAĞ
Kendime dair	R. N. EVRİMER
Yeşilırmak nasıl mahkûm edilmişti	Ö. ORHUN
İngiliz tababetinde son terakkiler	Dr. NİXON
Yunus Emre ve bir kaç vesika	S. PARACİKOĞLU
Çiftçiye öğütler	V. ALMAÇ
Ata sözleri	Kâ. DİLCİMEN
Taflan köyü	N. DİLMEN
Maniler	F. PINARDAĞ
Rütbesiz Ali çavuş	Ş. YILMAZ
Keremimi vurdular şu derede (Derleme)	M. ÖZNOHUT
Pirethrum	S. COŞKUN
Halkevi haberleri ve çalışmaları	**
Dergiler ve olaylar	19 MAYIS

Cilt : 7 *19 Ağustos 1944* Sayı : 67

OKUYUCULARIMIZA :

19 Mayıs Dergisi üç ayda bir yayınlanmaktadır. Samsun ve dolayının kültür , folklör ve eğitimini tanıtmak der - gimizin başlıca amacıdır.

Yazılar Halkevi Dil-Edebiyat komitesince seçilir ve bastırılır.

19 Mayıs'a gönderilen yazılar içinde mahallî olanlar tercih edilir. Yazı basılsın basılmasın geri gönderilmez.

Türk Milletinin Sevgili Başbnğu;
CUMHURREİSİMİZ İSMET İNÖNÜ

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

19 MAYIS

Samsun
Halkevi Dergisi

Cilt : 7 | 19 Ağustos 1944 | Sayı : 67

Millî Şef İnönünün 19 Mayısta Gençliğe İrat buyurduukları hitabe

"—Aziz Türk Gençleri !

Bugün gençlik bayramını kutluyoruz. Sevinçler içindeyiz. Sizin bayramınızı düşünmek bizim için bahtiyarlık duygularımın kaynağıdır. Büyüklerinizin sizi neşeli ve sevinçli görmekten ne kadar derin zevk duyduklarını, bir gün sizin de daha genç arkadaşlarınızla görüşürken hatırlamanızı isterim. Sizler, bizim bütün ümitlerimizi taşıyorsunuz. Geleceğin yeni meselelerini siz halledeceksiniz. Kendinize güveninizin sağlam, temelli olmasını isteriz. Bugünkü hazırlanmanızın tam ve mükemmel olmasını özlüyoruz. Vatana hizmet aşkı, ülkünüzün başındadır. İleri insan, ileri millet ve yüksek insan cemiyeti, bütün çalışmalarınızda hedef olarak gözünüzün önünde durmalıdır. Kudretli, vatansever bir nesil olarak Türk milletini omuzlarınızda taşıyacaksınız.

Türk Gençleri !

Cumhuriyet sizi bu ümitlerle yetiştiriyor. Sizin yetişmenizde vazifeli olan başlıca Devlet müessesesi, Cumhuriyet Maarifidir. Cumhuriyet Maarifi, Türkiye'de öğretim ve eğitim işlerini geniş, etraflı ve bütün konuları kavrıyan bir bütün halinde takip ediyor. Maarifimiz her bakımdan, şimdiye kadar geçirdiğimiz seviyelerin en yükseğine varmıştır. Daha arzu ettiğimiz pek çok şey olmakla beraber öğretim ve eğitim işinde bugünkü Maarifimiz en ileri vukuf ve ehliyet derecesinde olduğunu isbat etmiştir. Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Hükümeti, geniş ölçüde dikkat ve fedakârlıkla sizin yetişmenizi kolaylaştırmağa çalışıyorlar. Büyük Millet Meclisinin fedakârlıklarını, verimli, faydalı ve en feyizli bir şekilde tatbikeden Cumhuriyet Maarifi iftiharımız ve istikbal için sarsılmaz bir güvenimizdir. Türk milleti huzurunda Maarif Heyetimize teşekkürlerimi söylemekten zevk duyuyorum.

Vatandaşlarım!

İlk öğretim, hiçbir devirde bugünkü ölçüsiyle ele alınmamıştır. Cumhuriyetin ilk günündenberi arkasından koştuğu ilk öğretim ülküsü, hakikî ve tam mânasile başarılmak yolundadır. Bu seneden itibaren, binlerce sayılarla köy okullarının açılacağı bir devre giriyoruz. Hazırlıklar tamamdır. Makine kurulmuştur. Bundan sonra yalnız amelî neticeler alacağız. Yakın uzak, büyük küçük, toplu dağınık bütün köylerin kız erkek bütün çocukları, çok değerli öğretmenlerinin karşısında dersanelerı dolduracaklardır. Nihayet on sene zarfında Türkiye'de ilk öğretim meselesinin halledilmiş olacağını, açık ve kesin olarak görebiliyoruz.

Orta ve yüksek öğretimde durumumuz, bizim gençliğimize nisbetle kıyas edilemiyecek derecede ileridir. Bu durumun en ileri memleketlerle ayarlanması için her gün yeni bir hamle düşünüyoruz. Vasıtalarımızı daima artırıyoruz. Öğretmenlerimizin sayısı ve değeri, yüksek vazifelerini yapabilmk için, geniş ve müsbet bir gelişmeden bir an geri kalmıyor. Cumhuriyet öyle müesseseler kurmuştur ki dünyanın her yerinde iyi sayılabilir. Fakat asıl yeni kuracaklarmızdır ki bizim hayalimizi sevindirip süslemektedir.

Teknik öğretim, Cumhuriyetin başlıca konularından biridir. Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet hükümeti, Teknik öğretim dâvasını, dikkatle göz önünde tuttuğu meselelerin ilerisine almıştır. Gençlerin, hattâ geçkin vatandaşların, vatanın her köşesinde kendi işlerini en verimli bir şekilde yürütebilmeleri için her türlü öğrenme ihtiyaçlarına yetişmeye çalışıyoruz. Türk gencinin hayat mücadelesine iyi hazırlanması ve bu asrın istediği en karışık ve en ince teknik işleri başarı ile yapabilmesi için iyi yetişmesine, bütün dikkatimizi harcıyoruz. Şimdiye kadar elde ettiğimiz neticelerden çok ümitliyiz. Uzuu zamanlar sürecek olan bu çalışma ların amelî ve çok faydalı neticelerini yakın zamanda almağa başlıyacağız.

Millî eğitimde esaslı bir yeri olan Güzel Sanatlar işlerimiz, milletin büyük bir meselesi gibi Cumhuriyet Maarifinin dikkati karşısındadır.

Sevgili Vatandaşlarım!

Bugün öğretim ve eğitim için Devlet eline alınan çocuklar ve gençler, milyonu çok geçiyor. Yakın zamanda işe iki milyonu geçecektir. Bu sayılarda, vatanın büyük kudretini görüyoruz. Bu görüşümüz Cumhuriyet anlayışıdır. Her vatandaşın kâfi derecede öğretimle iyi yetişmiş olmasında, esaslı yükselme ve kalkınma tedbiri tasavvur ediyoruz. Bu söylediklerim, bütün dereceleriyle öğretmenlerimize düşen vazifelerin genişliğini ve ağırlığını göz önünde canlandırsa yeri vardır. Bugün öğretmenlerimiz onbinlercedir. Bunlar bir nesil geçmeden yüzbinleri bulacaktır. Türk milletinin yeni ve yüksek cemiyetini kurmak için beslediğimiz bütün ümitler, öğretmenlerimizin değerine, karakterine ve gücüne daya nıyor. Eğer Türk öğretmeninin esaslı vasıfları büyük ülküyü başaracak yaradılışta olduğuna inanılmazsa, bu kadar büyük bir dâvanın arkasına düşülecek cesaret bulunamaz. Biz öğretmenlerin büyük ülküye ehil yaradılışta olduğuna inanıyoruz. Onın için onların her türlü müsbet neticeler alacaklarına ve her türlü hastalıklarla uğraşıp üst geleceklerine güveniyoruz.

Vatandaşlarım!

Gençliği yetiştirmenin ve millî terbiyenin en tehlikeli hastalığı öğretmenin vazifesini politika vasıtası yapmasıdır. Bir cemiyet içinde hiçbir emniyetin kötüye kullanılması, bir öğretmenin ken disine emanet edilen vatan evlâtlarına kendi hususî politikasını telkin etmeye çalışması kadar vicansız ve zararlı ola-

maz. Öğren mek için ailesinin bütün teşvikleriyle hazırlanan genç dimağ ve temiz yürek, vicdansız bir politikacının sözlerinden ve derslerinden enderin zehirleri alabilir. Devlet, vatan için en zararlı olan bu cemiyetlere yer vermemek için sert tedbirleri esirgemiyecektir. Fakat milletin halini ve istikbalini tehdit eden bu cinayetlere karşı asıl teminatı, öğretmen heyetinin vazife haysiyeti ve ortak vicdanı verebilir. Hiçbir devlet makamı, bir öğretmen kadrosu içinde bulunup kötü yola sapmış olan vicdansız fesatçıyı, diğer öğretmenlerden daha kolay ve daha çabuk keşfedemez. Fesatçı yanlış telakkilere ve zararlı hareketlere sevk etmek için ufaktan başlıyarak, her türlü vatansever ve mâsum çehreye bürünerek, okşıyarak, mü kâfat ve mücazatı, numarayı ve sınıf geçip ilerlemeyi, ders içinde ve ders dışında münasebetlerini kullanarak gençleri istediği istikamete yürütmeye yeltenecektir. Bunlar öyle zararlı ve kötü hareketlerdir ki bunlara karşı bir milletin dayanması için, ailenin öğretim çağında bulunan gençleriz, nihayet büyük öğretmen heyetlerinin dikkatleri lâzımdır. Kanun tedbirleri en sonra gelir; bu tedbirlere sıra geldiği zaman, azçok geç kalınmıştır; ve elbette ilâçlar ister istemez acı, sert olacaktır.

Aziz Vatandaşlarım!

Cumhuriyet, memleketin içerdeki yaşayışında ve dışarı ile münasebetlerinde açık ve dürüst hatlarla ülküsünü tayin etmiştir. Vatandaşlarımızın ve yeni yetişen nesillerimizin yüreklerini aşk ile dolduracak prensipler, temel olarak alınmıştır. Devletimizin hüviyetini teşkil eden esas vasıflar, uzun felâket asırlarının tecrübe mahsulü ve gelecek asırların en feyizli gelişme prensibiolarak bulunmuştur. Milliyetçi Türkiye, Anayasanın tarif ettiği Türk vatandaşına, vatansever bir Türk milliyetcisi olmanın bütün imkânlarını vermişti. Devletimiz, millî bir devlettir. Bütün milletlerle iyi ve samimî münasebetler beslemek istiyen, millî menfaatler ve millî ülküler üzerinde kurulmuş bir müessesedir. Kendi içinde yapıcı, iyi niyet sahibi bütün vatandaşları birleştirici, uzlaştırıcı ve kaynaştırıcı bir zihniyettir. Azlık diye tanınmış olan vatandaşlar, her Türk vatandaşı gibi, kanunun bütün himayesine ve bütün vatandaş haklarına sahiptirler. Bundan başka Türk kültürü içinde yetişerek Türk milliyetçisi olmak istiyen her vatandaş için imkân kapıları açıktır.

Cumhuriyetin layık olması bir tesadüf eseri değil, kolayca takılıvermiş bir sıfat da değildir. Devletimizin halde ve istikbalde en ileri bir kültür ve medeniyete ermesi için esas çarelerden biri olarak kabul olunmuştur. Bütün vatandaşlara vicdan hürriyetini temel hak olarak tanıyan Devletimizin layik olması, kaybettiğimiz asırların az zamanda telâfisi için esas şartlardandır.

Halkçılık, Türk milletinin karakterine uyan en iyi bir vasıftır. Şehirde ve köyde bütün vatandaşların, bütün haklarında eşitlik huzuruiçinde bulunmaları, hiçbir Türkün aksini düşünemiyeceği tabiî bir şeydir. Türk halkı, bir araya geldikleri zaman kendi işlerini düşünecek, tedbirler bulacak ve onları tatbik edecek ikti dardadır. Millî kurtuluş bu sayede oldu. Büyük Millet Meclisi, halk idaresinin canlı misali olarak böyle kuruldu.

Bizim Devletçiliğimiz, Cumhuriyetin feyizli bir prensibidir. Yıpranmış ve fakir kalmış bir memleket, az bir zamanda ancak prensiplerinin tabiiliği, sağlamlığı ve verimliliği sayesinde hürmet edilir bir mevkie yükselmiştir.

Cumhuriyet inkılâpçı olmasasaydı ve inkilâpçı kalmasaydı Türk milleti, kapalı kalmış birçok vasıflarını bu kadar az zamanda kıymetlendiremezdi.

Gençler ve öğretmenler !

Sade ve kısa bir şekilde anlattığım prensipler, hayatlarımızı ve yüreklerimizi dolduracak pek kıymetli ülkülerdir. Fikirlerimizi anlatırken yalnız müsbet konuşmamız ve resmî ağızla münakaşa ya girmekten sakınmamız, kötü niyetli olanların bizim ülküler mize saldırmalarına cesaret verirse buna çok teessüf ederiz. Yarım asırdanberi birbiriyle zararlı bir surette uğraşmış olan politika akımlarından uzak ve temiz zihniyette kalmak istiyoruz. Bu gayretimiz, zararlı bir susma derecesine varmamalıdır ve varmıyacaktır. Çünkü, ne kadar kuvvetli olursa olsun, Cumhuriyet prensiplerimiz aleyhine sistematik, sebatlı bir politika mekaniz ması kurulur ve bu düzen hiç karşılık görmeden işlerse az veya çok zaman sonra en kuvvetli temelleri yerinden oynatabilir. Tabiat kanunları dışında hayallere kapılamayız. Son zamanların olayları, bize, karşı koyma ve insafsız saldırmalara karşı uğraşma vazifelerini yeniden hatırlatmıştır.

Türk Milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensiplerinin düşmanıyız. Memleketimizde politika garezleri için uydurulan ırkçılık önderlerinin çok acıklı faciaları, hâtıralarımızda canlıdır. 1912 senelerinde Rumelide tutunmak için tırnaklariyle kayalara yapışarak son gayretlerini sarfeden Türk erlerine Arnavut Prişti neli Hasan ve Derviş Hima ile beraber arkadan hücum tertipliyenlerin Türk ırkçı politikacısı olduğu, Büyük Millet Meclisinde isbat olunmuştur. „Politika icabı" diye tefsir etmekte en ufak bir güçlük çekmiyen bu adamlar, sözlerine inanıp daha büyük bir felâkete uğradığımız zaman gene „Politika icabıdır" diyerek yeni bir fesat prensibi yaratmaktan geri kalmıyacaklardır.

Köy Enstitülerinde, her çeşit okullarımızda, müesseselerimizde ordumuzda nüşterek vatanın ülkülerini Türk çocuklarına, eşit ada let ve şefkat hisleriyle vermeye çalışıyoruz. Onları büyük Cumhuriyet potasında kaynatıp meydana Türk vatanseveri çıkarmağa uğraşıyoruz. Vatandaşlarım emin olabilirler ki muvaffakiyetlerimiz esaslıdır ve gelecek zamanlarda daha göz alıcı olacaktır.

Türk milliyetçiliği içinde vatan çocuklarının temiz ülkülü ve vatan fikirli olarak birbirine dayanan sağlam bir millet olması, erişilmez ve yanlış bir hayal değildir. Bunun doğru bir fikir ve erişilir bir hedef olduğunu elle tutulur ve gözle görülür neticeleriyle tamamiyle anlıyoruz. Şimdi insaf ediniz. Türk vatandaşı yetiştirmek için bütün iyi şartları özünde toplamış olan bu feyizli yolu bırakır da ırkçıların milleti binbir parçaya ayıracak fesatlı ve nifaklı zehirlerine cemiyeti kaptırır mıyız?

Turancılık fikri yine son zamanların zararlı ve hastalıklı gösterisidir. Bu bakımdan Cumhuriyeti iyi anlamak lâzımdır. Millî kurtuluş sona erdiği gün yalnız Sovyetlerle dosttuk ve bütün komşularımız eski düşmanlıklarının bütün hâtıralarını canlı olarak zihinlerinde tutuyorlardı. Herkesin kafasında, biraz derman bulursak sergüzeştci, saldırıcı bir siyasete kendimizi kaptıracağımız fikri yaşıyordu. Cumhuriyet, kuvvetli bir medeniyet yaşayışının şartlarından bir esaslısını, milletler ailesi içinde bir emniyet havasının mevcut olmasında görmüştür. İmparatorluktan son zamanlarda ayrılmış olan komşulariyle de iyi ve samimî komşuluk şartlarının temin edilmiş olmasını, milletin saadeti için lüzumlu saymıştır. Görülüyor ki millî politikamız memleket dışında sergüzeşt aramak zihniyetinden tamamen uzaktır; asıl mühim olan da bunun bir zaruret politikası

değil, bir anlayış ve bir inanış poli tikası olmasıdır. Ancak bu inanışa vardıktan sonradır ki etrafı mızda bulunan milletleri daha yakından tanımak imkânların bulduk. Nereden zarar gelir ve nereden zarar gelmez, bunu ayırt etmek için zihinlerimizde ayarlı ölçüler hasıl oldu. İçerde milletin hayrı ve saadeti için çalışma imkânları ve dışarıya karşı milletin emniyet ve müdafaası için lâzım olan tedbirler salim ölçülerle gözümüzün önünde belirdi. Ve nihayet asırlar ve asırlar süren köklü düşmanlıklar yerine, 20 sene gibi kısa bir müddet, hürmet ve itimat duygularının uyanmasına imkân verdi.

Turancılar, Türk milletini, bütün komşularıyle onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tılsımı bulmuşlardır. Bu kadar şuursuz ve vicdansız fesatçıların tezvirlerine Türk milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin bütün tedbirlerini kullunacağız. Fesatçılar, genç çocukları ve saf vatandaşları aldatan fikirlerini millet karşısında açıktan açığa münakşa edemiyeceğimizi sanmışlardır. Aldanmışlardır ve daha çok aldanacaklardır.

Şimdi vatandaşlarımdan iki suale zihinlerinde cevap bulmalarını istiyeceğim : ırkçılar ve Turancılar gizli tertiplere ve teşkillere başvurmuşlardır. Niçin? Kandaşları arasında gizli fesat tertiplerile fikirleri memlekette yürür mü? Hele, doğudan batıdan ülkeler, gizli Turan cemiyetiyle zaptolunur mu? Bunlar o şeylerdir ki ancak devletin kanunları ve esas teşkilâtı ayak altına alındıktan sonra başlanabilir. Şu halde yaldızlı fikirler perdesi altında doğrudan doğruya Cumhuri yetin, Büyük Millet Meclisinin mevcudiyeti aleyhine teşebbüsler karşısındayız. Tertipçiler 10 yaşında çocuklarımızdan bize kadar derece derece, perde perde hepimizi aldatmak iddiasındadırlar.

Vatandaşlerıma ikinci sualimi soruyorum. Dünya olaylarının bugünkü durumunda Türkiyenin ırkçı ve Turancı olması lâzımgeldiğini iddia edenler, hangi millete faydalı, kimlerin maksadına yararlıdırlar? Türk milletine yalnız belâ ve felâket getirecek olan bu fikirleri yürütmek istiyenlerin Türk milletine hiç bir hizmetleri olmıyacağı muhakkaktır. Bu hareketlerden yalnız yabancılar faydalanabilirler. Fesatçılar, yabancılara bilerek mi hizmet ediyorlar, Yabancılar fesatçıları idare edecek kadar yakından münasebette midirler? Bunları hüküm olarak kestirmek bugün mümkün değildir. Amma yabancıya hizmet kastı ve yabancının yakın ili şiği hiç bir zaman meydana çıkmasa dahi hareketlerin, Türk milletine, Türk vatanına zararlı olması ve bunlardan yalnız yabancıların faydalanmış olması, söz götürmez bir hakikattir.

Vatandaşlarım !

Emin olabilirsiniz ki vatanımızı bu yeni fesatlara karşı da kudretle müdafaa edeceğiz.

Sevgili Evlâtlarımız !

Bu güzel bayram gününde bana yurdumuzun köşelerinden bayrak ve sınır boylarından toprak getirdiniz. Değerli armağanınıza yürekten teşekkür ederim. Sınır toprağı ve Türk bayrağı gibi aziz olasınız. Vatan sizden yurdun müdafaasını yurdun ma murluğunu istiyor. Cemiyetimiz ve aileniz, faydalı olmanızı bekleyor. Neşe ile istikbale güvenerek, yetişmeye çalışınız. Sizin elinizde Türkiye yüksek ve çok mamur olsun. Bu bayram gününüz de Atatürk'ün kutsal adını, vicdanlarımızın engin sevgi ve saygılariyle yadedelim. Atatürk, geleceğin en kıymetli teminatını sizlerde gördü ve gösterdi. Bugün de ailelerinizin ve hepimizin en iyi dileklerimiz ve en ince dikkatlerimiz sizin üzerinizdedir.

Bezm-ü rezm'deki

BAVRA VALİSİ

Kâzim DİLCİMEN

Eretna (Ertana) ailesi yerine geçmiş Kadı Burhanettin Ahmet için Aziz Esterâbadî tarafından yazılıp Sıvas ile İç ve bir kısım Şimalî Anadolunun Osmanlılara intikalinden evvelki zamanları bize anlatan Bezm ü Rezmden Bavranın Samsun ile Sinop arasında bir yer adı olduğunu öğrenemeyiz. Ancak Bavra Valisinden açılan her sözün arkasındanTaşan oğulları da bahsedilir ve verilen malûmat ile bu yerin Anadolunun şimalinde olduğu anlaşılır.

(Bavra) şehrile Samsunun batısında ve Samsuna 50 kilometrelik bir şose ile bağlı bulunan bereketli ovası, tütünü, havyarı ile ün salmış olan, zenginliği ve şirinliği ile tanılan (Bafra) kazasının kasdedildiği ilk Osmanlı tarihlerinin araştırılması ile kolayca anlaşılabilir. Meselâ :

Neşride; 1419 milâdi yılına tesadüf eden 822 hicret yılında Anadoluda çıkan vakalar anlatılırken «... andan İsfendiyar Samsunu ve Bavrayı alıb oğlu Hızır beği anda nasbetti...» [*] denilmekle hem Bavra kelimesinin kullanıldığını görür hem de Bavranın Samsun yakınlarında olduğunu anlamış oluruz.

Aynı malûmatı Behcetüttevarihte okurken bu iki şehrin adını (Samisun ve Bafra» [**] Tacittevarihde ise bugünkü talaffuzları gibi «Samsun ve Bafra» olarak buluruz. [***]

Şu kayıtlar bize Bavra kelimesinin Bafradan başka bir yer olamıyacağını açıkça gösteriyor.

Esasen Bafra ile Bavra kelimesi arasında yalnız bir harf farkı vardır. (V) harfi ile (F) harfinin birbirlerine yer verdikleri yalnız dil bilginlerinin bildiği değil belki hepimizin farkına vardığı bir dil işidir.

«Vişneye Fişne» «Afşarlara avşarlar» denildiği gibi «Kevgir» dediğimiz mutbah aletinin aslında «Kefgir» köpük tutan olduğu, bugün hepimizin «Menekşe» dediği çiçeğin Osmanlı edebiyatında «benefşe ve benevşe» suretinde kullanıldığını biliriz. Yine «sivri» kelimesinin aslında «sifri» Yunanlıların «Efzun» alaylarının aslında «Evzun» olduğu kamusutürkiden öğrenebiliriz.

Samsun yerlileri «urmak» yerine «vurmak» ile birlikte ve daha çok «furmak» (sehv) yerine (sef) (hasrev) yerine (üsref) derler. Bu malûm harf değişimini daha fazla uzatmağa lüzum görmiyoruz. Tarihi kaynaklarda Bafranın ilk zamanlarda (Bavra) suretinde de anıldığına dair elimizde hiç bir kayıt bulunmasaydı bile arzettiğimiz kelimelerle bunun mümkün olabileceği kabul edilirdi sanırız.

Kadı Burhaneddin Ahmedin Kayseri

[*] Neşri Veliyüddin efendi — 2351 yaprak 153—154

[**]Behcetütteearih Bayezit umumî kütüphanesi No. 4952 S. 544

[***] Tacüttevarih C. 1, S. 287

kadılığından, Sivası merkez edinip devlet kuran Eretnadan sonra zayıf ellere geçmiş bulunan Eretna sultaları makamına geçtiği ve kendi namına devlet kurduğu görülüyor. Zeki ve iyi bir devlet adamı bu mevkii elde ettiği sıralarda Bavra yani Bafra mıntakasında da tâun yani yumrucuk hastalığı salgın bir halde idi. Bavra valisinin eşi Kiçi, oğlu Lütfullah, kızları İlalmış, Sultan, Paşa, H'and Hatun birbirini takiben hemen hepisi bir ay içinde 782 Şabanında (II. teşrin 1380)bu hastalığa tutularak dünyaya gözlerini yumdular. Bundan mütessir olan Bavra valisi bunlar için bir türbe inşa ettirdi (1381—nisan)783 hicret senesinin muharreminde türbe tamamlanarak kitabeside türbenin kapısı üzerine vazedildi. (*)

Bezm - ü rezmde Bafra beğinin adı da yazılı değildir fakat bahsettiğimiz türbenin ikinci ve farsca kitabesinde (Hasan bey) olarak görülür. Bu islâmî ad için şüphe ve tereddüde mahal yoksa da Türk adı veya lâkabının muhtelif biçimlerde kayit edildiği mahallinde ve mahallî tetkiklerde görülür.

Bunlardan Bay Mehmet Ali harf inkilâbımızdan önce Bafrada intişar eden Tenviriefkâr gazetesinde tefrika ettiği (Bafra tarihi) nde bu zatı (Mirza Hasan bey) diye kaydeder.

Bu zatın adını Müzdat [**] kitabe ve mezar şahidelerine rağmen (Emir Mirza bey) biçiminde okuyup tesbit edenler de vardır (***). Bu adı kitabede (Emir zade Hasan bey) türbe içindeki mezarlarda ise hep (Emirza) olarak buluruz. Şahidelerdeki kayitlere rağmen kitabedeki Emirzade ifadesi ile Emirza sözünün Emir zadeden bozma olduğu daha Timür, Anadoluda görülmezden önce umum tarafından kabul edilmekte olduğu anlaşılır.

Fakat bu biçim kullanışın, bunun muhakkak doğru olduğunu ifade edemez.

Her şeyden önce şunu söyleyelim ki bugün Bafrada bazı aydın ve bu türbe ile ayrıca meşgul olmuş bazı zevat meselâ eski evkaf memuru bunu Emirze diye okur ve söyler.

Esasen arapçada (elif); daha çok hemze yani (e) gibi okunur. Bu okunuş o devirlerde yazılan bütün Türkçe kelimelerde ancak bu sesle okunabilir. Bunlarda Türkçenin ses uyumu da müesir olmuştur. Türkçede (e) suretinde telâffuz ettiğimiz halde Arap harflerinden (elif) ile gösterilip yazılan arapça, farsca ve yabancı dillerden aldığımız kelimelerin bir kısmında da görülen bu hale bir örnek olarak bazılarını arzediyoruz :

Değirman (=değirmen), seksan (=seksen), keraste (=kereste), heman (=hemen),kemançe (=kemençe), fenar (=fener), tebaşir (=tebeşir), kilisa (=kilise), metalik (=metelik), bu kelimelerin miktarını daha çok artırmak mümkindir. Bunların bir kısmı Türkçedeki ses uyumu ile bu hale getirilmişse de bir kısmı esasen o tarzda telâffuz edildiği halde arap elifinin hemze gibi okunmasından dolayı bu harfle gösterilmesinde beis görülmemiştir.

İşte bunun içindir ki Emirze kelimesi mezar şahidelerinde hep Emirza biçiminde kaydedilmiştir.

(*) Bu türbe ve kitabesi için mecmuamızın 64cü sayısındaki yazımıza bakınız.

[**] Şinasi Önel. Bafra Tarihine ait bazı notlar. Bafra Halkevi mecmuası «Altın Yaprak» sayı 8

[***] Mahmut Üstün Bafra tarlhi Altın Yaprak S. 16

Esasen bu kelimeyi söylediğimiz gibi Emirze olarak ta yazan ve kullananlar vardır :

«Uzun Hasan... Bu kerre Rum diya-
«rına el uzatmağa başlayup yanına
«Karaman oğlanlarından Kasım ve Pir
«Ahmet ve İsfendiyar oğlu Kızıl Ah-
«met ve Canik oğlu ve nice bunun
«emsali müfesidler cem' olup İğva,
«idüb Emir Beğ nam bir kimesneyi
«baş idüb emmisi oğlu Yusuf (Emirze)
«yi koşub Karaman oğlanlarile gön-
«derib gelüb Tokatı harap etmişler...»[*]

Yukarıda arzettiğimiz kelimeler gibi bu kelimenin de doğru söylenişinin Emirze olduğunu sanıyoruz.

Hattâ bu kelimeyi «İmirze» biçiminde okursak yine yanlış okumamış belki aslına daha çok yaklaştırmış oluruz. Arap harfleriyle yazılan kelimelerde sesli harflerin mümkün olduğu kadar imsak edildiği bilinir. Bunu, bu esre okumayı temin için kelimeye bir (ye) harfi ilâve etmek kelimenin okunuşunu bozabilir. Netekim İlig hanları Eylük hanları diye okuyan âlimlerimizin bu ciheti nazara almalarından ileri geldiği muhakkaktır. Kelimenin yanlış okunması ihtimaline rağmen onu yine (ye) harfi ilâvesile yazanlar da vardır. Meselâ Tacüttevarihte kelimeyi bu şekilde yâni sesli harfin hakkı verilmiş olarak buluyornz:

«... Karamanoğlu İbrahim beğin biraderi «İmirze» beğin oğlu olan Hacı Hamzanın Mustafa nam oğlanı ki...»[**] İmirze kelimesinin «Emir zadeden» bozma olması bizce çok daha uzaktır.

Belki Emir zade sözünden muharref olarak bir (mirza) kelimesi de yaratılmıştır. [***] Fakat bunun Türkçede evvelce hattâ bugün bile kullanılan Emir veya İmir kelimesininin ta kendisi olması icabetmez.

Biz bu kelimeyi pek müştekkatı olmadan Kaşgarlının divanında buluyoruz.

İnir; aydınlıkla karanlığın birbirine karışması. Oğuzlar buna imir derler (****) konumuzla ilgisi olan bu kelimeyi ele alarak üzerinde durmayı faydalı buluyoruz. Sözümüzü ve iddiamızı iyice izah edebilirsek Türkçe bir kelimeyi senelerdenberi vurulan yabancılık damgasından kurtarmış oluruz.

Bizce bu kelimenin kökü em veya imdir. em sözünün ilâç anlamında halâ Türkiyeliler arasında kullanıldığını biliriz. İlâcı kullandıktan sonra ondan bir iyilik bekleriz. Cevherinde bir kuvvet ve hayatiyet vardır. Sesli harfle başlayan Türkçe kelimelerin bazıları (y) harfı ilâve edilerek te söylenir. İgde ve inci sözlerini eski lûgatlerde yiğde ve yincü olarak gördüğümüz gibi evvelce ıldız, ıldırım gibi söylendiği anlaşılan kelimelerin bugün yıldız ve yıldırım biçiminde söylendiğini de biliriz. Yani bazı kelimelerin baş tarafına (y) harfi eklenerek bazı kelimelerin de başında bulunan (ye) harfı düşürülerek telâffuz edilirler. Bunlar da iki türlü olarak bütün Türkler tarafından halâ kullanılır.

İşte bu kurala uyarak bu kelimeyi de yem gibi kullanabiliriz, fakat o zaman anlamının değiştiği derhal görü-

[*] Cihannümai neşri Veliyyiddin efendi kütüphanesi numara 2351 yaprak 244/1.

[**] Hoca Sadettin Tacüttevarih C. II. S. 105

[***] Mirza «Emirzadeden muhtasar» İranda vaktiyle sülâlelei Timürde unvan olub isimden sonra istimalinde ora şehzadelerine ve isimden evvel zikr olundukta bazı eshabı rütbeye itlâk olunur : Sam Mirza, Mirza Muhsin Han. Kamusu Türki.

[****] Divan Lügatittürk tercümesi C. I, S. 94

lür ise de dikkat edildiği zaman esas anlamın hiç de kaybolmadığı anlaşılır.

Yem mefhumuna dahil bütün tanelerin hem ilâç gibi insana fayda getiren bir gıda hem de cevherinde gizli bir kuvvet ve hayat şartlarına uygun bir muhite düştüğü takdirde inkişaf ederek yeniden çoğalacak yani dirilmeğe müstait ölü vaziyette bulunan nesneler olduğunu göz önünde bulundurmalıyız.

Yem — bazı yerlerde yim olarak ta söylenir — küçük yumrulardır. İçine gömülmüş ve hayatiyetini içinde saklamıştır.

Em de öyledir, münasip yani kendisinin faydalı olacağı bir yere bırakılırsa iyilik doğuracaktır, sağlıyacaktır.

Şu halde bu kelimenin ruhunda, cevherinde; kuvvet, hayatiyet, gürbüzlük, gizlilik, sermaye, arakesilik, inkişaf ve bir ikilik, bir ümit mündemiçtir.

Kaşgarlı Mahmut; bize imir kelimesini verirken bunun Oğuzlar tarafından böyle söylendiğini aslının ise — bizce bir başka ağza göre — inir olduğunu bildiriyordu.

Türkiye sınırları içinde yaşıyan Türklerin yalnız Oğuz boyundan gelme olmadığını daha başka Türk boy ve uruklarının da gelip yerleştiği bir yer olduğunu her Türk tarihini inceliyenler bilir. Bu itibarla kelimenin inir kökü ile yapılmış müştakkatını da Türkiyede bulmak kabildir.

Bundan başka bu kelime (i) ve (yi) hecesi ile başladığından bu hecenin (e) sesine gittiği de dil bilginlerince bilinir. Hâlâ aramızda vermek yerine virmek gece yerine gice diyenler yok mu? bundan i sesinin esas ise de (e) sesine yer verdiği hepimizce kolaylıkla kabul edilir.

Demek oluyor ki kelimenin müştaklarını ararken yalnız im hecesine saplanmamalıyız. Kökü im, in. yim, yin den başka em, yem, en ve yen ile başlıyan kelimeleri de gözden geçirmek gerektir.

«Türkiyede halk ağzından söz derleme dergisi» nde yukarıda bu kelimenin içinde meknuz anlamlarını gösterirken saydığımız vasıfları ifade eden bir çok kelimeler buluyoruz. Bunların hepsini göstermekten ise en önemlisini ve derhal kabul edilebileceklerini oradan çıkarıp üzerinde durabiliriz.

İnirik : Sahur (Bir arakesidir, aydınlıkla karanlığın kara ile akın karışmak üzere bulunduğu bir zamandır).

Inıcuk : akşam karanlığı

Inrık : Sabah karanlığı

Emerük : Hünsa (Kadınla erkek arasında insan; kadın mı? erkek mi? belli değil,]

Emicek : ümit (Sonunda ve istikbalde bir şey beklemek bir şey doğmak ihtimali var fakat henüz elde bir şey yok).

Enek, Eneke (Samsunda inek): zıp zıp (oynanınca başkalarını da kazanacaktır), sermaye, aşık oyununda en iyi aşık, tohumluk kuru fasulya (kuvvetli bir gıda ve yumrulmuş bir tohumdur) (Burada hepimizin bildiği inek'i de hatırlamak fena olmıyacaktır. Ondan neler çıkmaz? o neler doğurmaz? o bir kuvvettir çifte koşulur, doğurur döl verir, südü olur. Sütten yoğurt, yağ, peynir ve başka şeyler yapılır. Para kazandırır, bir ev geçindirir. Mütemadiyen üreyen bir tane gibidir.)

Emlim: Ormanda insan görmeden büyüyüp vahşileşmiş olan karasığır (bittabi hayatiyeti, enerjisi mevcut kuvvetli bir hayvan).

Emlik : Gürbüz yetişen kuzu, ev geçindiren sağmal hayvan.

Imırga, Imırgı : körpe, taze (o daha tam devrini bulmamıştır. tekâmül edecektir. mütekâmili ile tohum arasında bir şeydir.)

Imırmak : Uyur uyanık durmak (yani uyku halinde değildir. Fakat uyanık ta olmıyan kimse. bu da şüphesiz bir arakesidir.)

Imırgılanmak : Ağaçlar tumurcaklanmak (Tomurcuklar inkişaf edecektir. Renklerini, güzelliğini içinde saklıyor tomurcukta gizli bir hayat mevcuttur, inkişaf edince görülür.)

İmik kelimesinin de bıngıldak anlamında olduğu Kamus mütercimi Asım efendi kamusunda (elyafuh) maddesinde yazar. Bıngıldayık henüz tam olmamış kemik parçasıdır. Fakat kemikleşecektir.

Dikkat edilmişse kelimelerin hepsi bizim ileri sürdüğümüz köklerden başka biraz daha sakillerinden doğmuştur. Bu sakil hali nazara alırsak hatırımıza (yumak) (yumruk veya yumuruk) ve (yumurta) da gelir.

Bunlar hep yumulmuş, inkişafa müsait şeylerdir. Yumruk açılınca el olur. Kapalı iken bir kuvvet demektir. Yumurta münasip bir muhit bulursa içinden bir taze yavru, bir civciv çıkarır ve bu bir sermaye olur. Şu halde bir sermayenin tohumudur. arakesidir. Yumak sağlanınca uzun ipler olur, şimdiki halde bunlar bir arada yuvalanmıştır. İşte imir kelimesi üzerinde durmamız bize yeni ufuklar açıyor. Bu kelimenin gerek okunuşu gerek arap harfleriyle yazılışı arabca (Beğ) anlamına gelen (emîr) kelimesini hatırlatıyor. Em ve İm kökünden türlü türlü Türkçe kelimelerimiz üremiştir. Bunun arabcaya benzetilmesi ise pek eskiden vaki

KORKUYORUM

Ölümüme susadım; artık yeter bu hayat
Hayalimi bir ejder sanarak korkuyorum!
Bir Arslan pençesine düştüm rüyamda gece
Bü korkunç hadiseyi anarak korkuyorum!
Kör oldu Yakup gibi ağlamaktan gözlerim,
Kaybettiğim varlığa yanarak korkuyorum!
Gönlüm ümitsiz, neş'em yok, ruhum çırpınmakta
Kendimi iztiraba banarak korkuyurum!
Bahtım ezelden kara, mazi uzak, hal zebun;
Parlak bir istikbale kanarak korkuyorum!..

Berətiye FIRAT

olduğu bahsettiğimiz türbe kitabesinden de anlaşılıyor. Anadoluda emirler, emirli emircik ve daha buna benzer köy ve yer adları vardır. Bunların hepsi arabca emir kelimesinden geldiğini iddia etmekte artık hiç bir mânâ ve lüzum kalmamıştır sanırız.

Emir veya İmir kelimesi ad olmağa yakışır bir kelimedir. Bunun sonuna ve evveline beğ, şah, sultan kelimesi getirilerek meydana çıkmış bir takım şahsî adlar vardır.

Emirze kelimesinin sonundaki (ze) eki şüphesiz dayı kelimesinin müennesi olan ve sonradan teyze, tiyze talâffuzunu doğuran dayıze kelimesinde olduğu gibi bir tenis eki olamaz. Çokluk ifade eden (z) de değildir. (İkiz, biz, geliriz ve başkalarında olduğu gibi)

Fakat Emirci adının da kullanıldığını Eflâkiden öğreniyoruz [*] Belki emirze kelimesi bu kelime gibi bir nisbet veya bir küçültme ekidir. (Osmancık) (=Sultan Osman) doğancık, (Doğanşah «Niksar beği») gibi.

Her halde Valii Bavra'nın adı imirzedir. Bu kelime; içinda meknuz bir hayatiyet mânasını ifade eden Türkçe bir kelimedir. Yoksa emirzadeden bozma bir kelime değildir kanaatindeyiz.

[*] Aksarayî tezkeresi tercemesi S. 341—343 Eflâkiden naklen yazılan 24 üncü not

Vezirköprü Tarihçesi

23 Nisan İlkokul öğretmeni
Fuad PINARDAĞ

(Geçen sayıdan devam)

İçkale mahallesi civarında eşkiyadan korunmak için tabya şeklinde topraktan bir kale yapılmış ve sonradan burası da genişliyerek bir mahalle şeklini almış olduğundan (Toprakkale) mahallesi dahi bu **Gedegara** kasabasından sayılmıştır. Çok eskiden büyük bir şehir olduğu halde sonradan harap olduğu yapılan kazılarda tesadüf edilen eserlerden anlaşılan ve ancak bir kısmı üzerine Köprü adile bir köy yapılan mevki dahi Köprü kasabasıdır ki burası 612 tarihlerinden sonra mevcut tarihî vesikalarda umumiyetle Köprü köyü olmak üzere gösterilmektedir. Bu Köprüköyü ile Gedegara arasına yapılan köprüden dolayı bu isim verilmiştir.

Mliâddan önce buralarda Hitit imparatorluğunun bir ayaleti olduğu anlaşılmaktadır. Tarihî ve tabiî coğrafya itibarile kuzey ve batıdan Kızılırmak ve Güneyde Taşandağ silsilesile çevrilerek eski savaş vasıtalarına karşı her türlü taarruzdan mahfuz bulunması, toprağının verim kabiliyetinin yüksekliği bakımından kuruluşu ve tanınması pek eskidir.

Tarihten eski zamanlarda Karadenize rapten Ninva—Sinop transit yollarından bahsederken bu güzergâhın tayininde ki tahminlerinde ve makalesine ilâveten koyduğu hartada çizdiği transit yolunun Sinoba varırken Köprü kasabasından geçirildiği görülmektedir. Eski Yunan coğrafyacılarının Yeşilırmak ile Kızılırmak mansabları arasındaki saha ile Sinoba kadar olan sahil bölgesine, Asurya demelerinin sebep ve hikmeti bu mıntakanın Asûr caddesinin madde ve müntehası olmasıdır.

[Türkyurdu—Anadoludan geçen kadîm transit yolları—Hâmid Sadî]

Köprü kasabası milâddan bir kaç bin yıl önce kurulmuş olup Eti devletinden sonra Frikya ve Paflagonya idaresi altına geçti. Bundan sonra Kimri, Pers, (330 milâddan önce) Büyük İskenderin elinde bulundu. İskender imparatorluğunun dağılmasından Sezarın Anadoluyu istilâsından sonra Köprü kasabası ikinci defa yeniden kuruluyor. Bu kasabanın Roma, Bizanlılardan Pontos hükûmetine ve onlardan da Danişmendilere, Danişmendilerden Melik Gazi namile anılan 1281 milâdi tarihinde Almanya imparatoru ikinci Fredrik kumandasile Anadoluyu istilâ etmek üzere Sinop iskelesine çıkarılan altıncı haçlı savaşında şehit olup Niksarda Kale kapısı civarında medfun bulunan Melik Ahmedin ve Danişmendlilerin inkirazından sonra Selçukilerin, nihayet Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlıların eline geçmiştir.

[İstirtad: ilim adamlarımızdan İsmail Hami ve büyük biraderi Sami merhum Danişmendlilerdendir, asılları Merzifonludur. İşittiğime göre Ahmed Gazinin değerli eş'arı varmış.]

Köprü kasabasının üçüncü kuruluşu Selçukiler zamanındadır.

Tarihin şahadetine göre bu kasabanın ilk ve orta çağlarda büyük bir medeniyet merkezi olduğu ve o zamanlarda 40—50,000 haneyi havi olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu delillerden kuvvetli olarak toprak altında çıkan blok taş sütunları ve kırılmış arslan heykeline ait tek ayak sütün başlıkları vesaire bugünkü Köprünün yerinde bulunan eski medeniyetleri isbat edecek kıymetli ve hakikî vesikaların toprak altından saklı bulunduğunu göstermektedir.

Bizanslılar tarafından (TEOKLIYOS DIOPOLIS) diyede bir isim verilen Köprü kasabasında Malazgirt meydan muharebesinden sonra ikamet eden Sultan Cemal Danişmendî, Amasya hükümdarı Şadgeldi padişah tarafından Kayseriye tavsit edilerek Şeyh Alâaddin Ali Şirvanî de bulundurulmuş ve torunlarından Taceddin paşa 896 tarihinde bu köyde güzel bir camiişerif yaptırmıştır. Halkın kurşunlu dediği camidir. Taceddin paşanın Merzifonda bir camii, Zilede de bir hamamı vardır. Bu Taceddin paşa, Amasya valisi Sultan Ahmedin sahibi divanı idi ki bunlardan başka imaret, hamam, uluçay kenarında Sultan Ahmet çelebiye büyük bir sarya bina ederek Sultan Ahmet çelebinin bahar mevsimlerinde Köprüye gelmesini temin ettiğinden imaret vesilesile peş çok zuafa, fukara barındırıldığı gibi bir çok ümeranın da konakları yapıldığından bu Köprü köyü günden güne itibar ve şerefini artırmıştı.

Öbür taraftan Amasya valisi Yörgüç paşa da Köprü köyü ile Gedgara arasında bulunan geniş ve boş yere bir camiişerif inşa ve etrafına Türkmen kabilelerini yerleştirerek burasını şenlendirmişti.

26 Sonteşrin 1943 yılında olan zelzelede bu camiişerif te yıkılmıştır. Yeniden tamirine başlanmıştır. Köprüden yetişenlere Köprülü, Gedegaradan yetişenlere Gedegaralı denmiştir. (Gedegara, Selçuk Türklerinin dilinde nahiye merkezi gibi büyük köy manasına olup Kayı vesair Oğuz Türkleri arasında kend namı verilmektedir. Kend köyün büyüğüne denir. Gara, hisar manasındadır. GEDEGARA=HİSARKÖY demektir.)

1068 yılına kadar yanyana bulunan bu iki kasabanın arası tamamiyle dolup birbirinden ayırt olunmıyacak bir hale gelmiş olduğundan Köprülü Mehmet paşanın zamanında her ikisine birden VEZİRKÖPRÜSÜ unvanı verilmiştir.

Tanınmış Coğrafya hocamız Ali Tevfik; «buna Vezirköprüsü derler. Kasaba Amasya sancağı kaza merkezleriden olarak makarrı vilâyetin semti şimali garbisinde kızılırmağa tâbi bir çayın kenarında Amasyaya 12 saatta gidilir, yol vardır. Kazanın arazisi dağlık ve arızalı ise de münbit ve meraları da güzeldir. Hasılâtı arziyesi dahi hububatı mütenevvia ile pamuk ve envai sebze ve meyvadan ibarettir. Mensup olduğu kaza Kastamonu vilâyetine kadar imtidad eder. Mezkûr kasaba, saltanatı seniyei Osmaniyeye hidematı fevkalâdeleri sebkeden Köprülü hanedanının vatanı bulunması hasebile maruftur» diye yazar.

Koca Şemseddin Sami; «Köprü, yahut Vezirköprüsü, Sıvas vilâyetini Amasya sancağının ve Amasyanın 70 kilometre garbi şimalisinde kaza merkezi bir kasaba olup 8600 ahalisi 13 camiişerif, biri Köprülü Fazıl paşanın

vakfı olmak üzere iki kütüphanesi, 6 medresesi, Köprülü Mehmet paşa ev · kafından bir çok hayrat; 6 hanı, 5 ha · mamı, 646 dükkânı, bedestanı, 1 rüştiye mektebi 3 tekkesi, 2 zaviyesi vardır.

Her pazartesi günü kasabada pazar kurulur. Kızılırmağa tâbi bir çeyrek üzerinde olan köprüsünden dolayı bu isimle tesmiye kılınıp tûlu müddet bu kasabada ikamet ve icrayı hükû · met etmiş olan müşarünileyh Köprülü Mehmet paşa tarafından imar olun · makla Vezirküprüsü dahi denilmiştir. Köprü kazası, Sıvas vilâyetinin garbi şimali köşesinden ibaret olup cenuben Osmancık, cenubu şarkî cihetinden Havza kazalarile şimali şarkî tarafın · dan Trabzon vilâyetinin Canik sanca · ğile, şimalen ve garben dahi Kasta · monu vilâyetile muhat ve mahduttur. Kaza 8 nahiye ve 160 karyeyi havi olup 24120 ahali ile meskündur. Ara · zisi arızalı ve dağlarla muhat olup garp ve şimal hududunu tefrik eden Kızılırmağa dökülür 20 kadar çayı vardırki bunların en büyükleri İstavlaz ile Uluçaydır. İki kıt'a ormanı olup mahallinde istimal olunacak kadar kereste ve odun kat olunur. Toprağı hayli münbit olup hububatı mütenevvia ile pamuk, sebze ve meyvaların envaı hasıl olur. Meraları da güzel olup hayvanatı ehliyeden koyun, keçi, sığır vesaire bulunur. Sanayii mahalliye, sahtiyan, kilim, çul gibi şeyler imalin-den ibarettir. Kaza dahilinde 18 cami, 75 mescid, 45 islâm, 4 hıristiyan mek-tebi mevcuttur. Kamusülâlam]

Vezirköprünün dağları : Kunduz, Domu, Sarıçiçek, Taşandağ.

Bu dağlar aynı zamanda yayladır. Kunduz (1783), Domu (1035), Sarıçiçek (1779), Taşandağ (1659) rakımlıdır.]

Vezirköprü Merkez kasabası : (380) rakımlıdır. [Sonu var]

KENDİME DAİR

Koparıp mantığın zincirlerini,
Duyularm şaha kalkmış yağız at
Ve ruhum rüzgâra açıyor kanat
Noktadan başlada düşün yerini.

İçim şu içime dar geliyor dar,
Alev oklarımle gerilen yayım,
Bırakın boşluğa ben haykırayım,
Erişsin bu sesim Allaha kadar.

Benden kurtuluşun bana gelişi
Ve ruhun bundan tam yükselişi,
Kavuşmak sanatın enginlerine...

Istırap, en güzel ışık oluyor,
Süzülüp inerken insan derine
Kendi „öz" lerile gerçek doluyor.

R. Necdet Evrimer

90 Sene önce bir kadı tarafından

Yeşilırmak Nasıl Mahkûm Edilmişti

Ömer Orhun

Samsunun 40 kilometre doğusunda 52 kilometre batısında iki meşhur ır · mak Karadenize dökülür. Bunlardan sağdaki Yeşil, soldaki Kızılırmaktır. İkisi de adlarını sularının renginden almıştır.

Bereketli ovası ile Çarşambalılara diğeri Bafralılara zenginlik kaynağıdır. Kızılırmak deltası tütünleriyle, Yeşil ırmak deltası mısır ve sebzeleriyle coğrafya kitaplarında şöhretlidir. İkisi-nin arası yeryüzünde ikinci bir Mezo potamyadır.

Anadolunun uzun tarihini yaşiyan bu ırmaklar gençtir. Fakat yataklarına girmiştir. Kıvrımları pek çoktur. Hele denize yaklaştıkça genişlerler, adacık-lar çoğalır ve derinlikleri azalır.

Yeşilırmağın tarihteki adı «İristir» Bugünkü Çarşamba pek yakın bir za-manda bu ırmağın feyzinin mahsulün-den meydane gelmiş bir kasabadır. Irmakla ikiye ayrılan Çarşambanın ye-rinde vaktiyle solda «Ökse» sağda da «Arım» adlı köy topluluğu mevcuttu. İşte bu köylerin birleşmesinden mey · dane gelen Çarşamba tarih bakımından değil fakat ekonomi bakımından ün almıştır.

Şehir köprünün bulunduğu yerde ye-şilırmak büyük bir ada ile iki koldan akar. Birisine büyük, soldakine de kü-çük ırmak denir. Ortadaki ada oldukça geniş olmakla beraber kışın sular al-tında kaldığı için ziraat yapılmayıp yalnız yazın hayvanlara otlak vazifesi görmektedir.

90 sene evvel bu iki kol birdi ve şimdiki Paşadeğirmeninin eteğinde yani « Ökse » bahçelerinin birinden kıvrılarak akıyordu. Akıntı burada sol kenarını mütemadiyen oyuyordu. Bu durum dolayısıyle, bir gün 7 taşla dö-nen ve sahibine hakikatan bir gelir kaynağı teşkil eden değirmen o zaman-lar ırmağın bu tehdidi karşısında kalı-yordu.

O zamanki sahibi bu tehlikeden kur-tulmanın çarelerini düşünür ve sağdan soldan akıl danışır ve eşi dostu bu tehlikeden kurtulmanın yegâne çaresi-ni Yeşilırmağı mahkemei şer'iyeye ve-rilmesinde bulurlar. Değirmen sahibi bu tavsiyeler üzerine Yeşilırmak hak · kında acıklı bir arzuhal yazarak mah-kemeye müracaat eder ve zamanın Kadısına dilekçesini sunar.

Duruşma günü Yeşilırmak büyük bir kalabalık huzurunda gıyaben muhake · me edilir. Hükmü şer'i verilmezden önce dâvacı dinlenir, şahitler söyletilir ve neticede hakikatan ırmağın haksız yere değirmeni sularına gark edeceği kararına varılır. İlâmı şer'i çıkarılarak Yeşilırmak mahkûm edilir. Zamanın tanınmış kimseleri, kadı, dâvacı şahit-ler huzuriyle yapılan büyük bir mera-simde tam değirmenin bulunduğu yer-

de ilâmı şer'i ırmağa atılarak mahkûmiyeti kendisine tebliğ edilir.

Bu mahkûmiyetten uslanan ırmak yavaş yavaş sol kenarını yiyerek değirmen tarafından uzaklaşmağa başlar ki bugünkü asıl büyük kolu bu suretle meydane gelmiştir. Bugünkü küçük ırmak eski ırmağın kalıntısıdır.

Irmak sağ sahilini yedikçe Arimlileri zarara sokmağa başlar. Fakat arimliler kendilerine feyz ve bereket getiren bu ırmağa nankörlük yapmak istemediklerinden değirmen sahibi gibi mahkemeye baş vurmazlar. Mütemadiyen tehdidi karşısında gerilemişler ve bugünkü yerlerini almışlardır.

Köprüden geçerken adaya bakıp eski evlerininin ve bahçelerinin ırmak tarafından nasıl istilâ edildiğini hatırlayan Çarşambalılar bugün hâlâ vardır.

Bu olayın hayal değil hakikat olduğunu söyleyen bir çok kimseler vardır ki bunların bir çoğu bu olayı bizzat babalarının ağzından dinlediklerini söylemektedirler.

Bununla eskiden medrese tahsili görmüş, asrın icaplarından ve fikrî terakkilerinden tamamen gafil kadı efendinin elinde bulunan Şer'i mahkemelerinin durumunu hatırlıyabiliriz. Bir çok meseleler bu mahkemelerde asırlarca evvel yaşamış bir takım hâkimlerin hiç bir zaman kanun şeklini almamış köhne ve iptidai içtihatlarına düsturlarına istinat edilererek bir çok merasimlerle hükümlere bağlandığını da açıkca öğrenmiş bulunuyoruz.

Şüphesiz ki insanlar bulundukları yerlerdeki güzel, haşmetli veyahutta kendilerine faydalı olan akar sular için veya ağaçlar için bir çok hikâyeler, efsaneler bilirler ve nesilden nesile intikal ettirirler. Bafralıların da Kızılırmak için bildikleri efsaneleri olup olmadığını bilmiyorum. Yalnız şurasını söylemek isterim ki Yeşilırmak hakkındaki bu olayı Çarşambalı bir öğretmen arkadaşın ağzından bizzat dinlediğim için olayın hakikatan geçmiş olduğuna kanaatım var.

Çarşambadan bir görünüş

İngiliz Tebabetinde Son Terakkiler [*]

Dr. NİXON

Dr. W. C. W. Nixon Londra Üniversitesi Tıb Fakültesi mezunlarındandır. İngiliz Kültür heyetinin muvakkat tıp müşaviridir. İngilterenin tanınmış mütehassıslarından olan Dr. Nixon Britanya Cerrahlar kolleji, doğum ve kadın hastalıkları kolleji üyesidir. Doğum ve kadın hastalıklarında Londra Üniversitesinde altın madalya almıştır. Ayrıca Britanya Tıp Cemiyeti üyesi ve Büyük Britanya Besin cemiyeti kurucu üyesidir. Hong — Kong üniversitesinde üç yıl profesörlük yapmış ve Londranın büyük hastahanelerinde çalışmıştır bir yıl müddetle İstanbul üniversitesi Guraba hastahanesinde çalışmak üzere angajman yapmıştır.

Tercüme eden : ***Emin HEKİMGİL***

Sayın Bay Vali,

Halkevi Başkanı, Bayanlar ve Baylar,

Türkiyedeki ilk konferansımı Samsunda sizlere vermek benim için büyük bir şereftir. Londra Halkevi üyelerindenim ve oradaki toplantılarda bulunmayı âdet etmiştim. Fakat Türkiyede bir Halkevinde konuşmak şerefine sahip olacağımı asla aklıma getirmezdim. Sizlere teşekkür ederim.

Önce İngilterede tedavilerde kullanılmakta olan bir kaç yeni ilâçtan bahsetmek istiyorum. İlk anlatacağım ilâcın adını artık bütün dünya biliyor, bu ilâç Penicillin'dir. Ona harikalı ilâç denmektedir. Bu bir mübalağa değildir. Çünkü şimdiye kadar yapılan ilmî keşiflerin belki en büyüğü bu maddedir. Bu keşiften iftiharla bahsetmekten kendimi alamıyorum. Zira benim staj yaptığım ve doktor olduktan sonrada yıllarca çalıştığım Londra, St. Mary hastahanesinde keşfolunmuştur. Keşf eden de aşı şubesi müdür muavini ve hocalarımdan biri olan Profösör Fleming'dir.

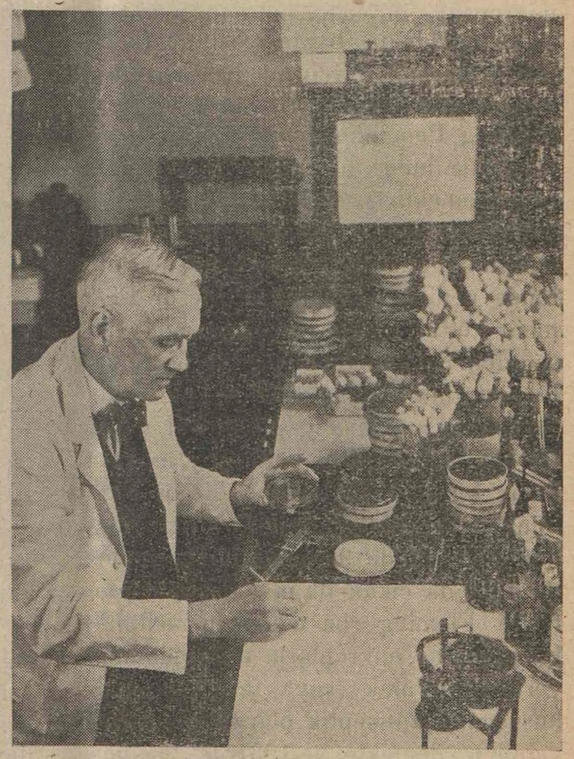

Profösör Fleming

Keşif 1928 yılında, bir sabah, profesör Fleming âdeti azere laboratu-

[*] Halkevinde verilen bu konferans umumî arzu üzerine dergimizde neşrolunmuştur.

varına gittiği vakıt yapılmıştır. O sıralarda kendisi bazı kültür plaklariyle (içinde mikropları üretmek için agar maddesinden yapılmış gıda bulunan hususî cam kutular) uğraşıyordu. Profesör plaklardan birinde küçük bir küf lekesi görmüştü. Bu bozuk meyvalarda, bayat ekmek ve peynirleri bürüyen cinsten bir küftü. Küf çevresinde stafilokoktan (hastalık bulaştıran bakterilerden) eser yoktu, az ötede ise bunlar kaynaşıyordu. Demek küften çıkan bir madde yaklaşan mikrobu öldürüyordu. Küfün «Penicillium notatum» cinsinden olduğu anlaşıldı. Küfün çevresinde mikropsuz bir saha bulunması küften çıkan maddenin bakteriyostatik (bakteri üremesini durdurma hassası) olduğunu gösteriyordu. Bu maddeye Prof. Fleming Penicillin dedi.

Penicillium nevinden (penicillium fırça demektir) yüzlerce küf varsa da penicillin yalnız birinden, penicillium notatum'dnn çıkar. Meselâ peynir küfünde penicillin yoktur. Profesör Fleming kültür plağını açtığı sırada, tesadüfen havada bulunan, bir penicillium notatum tohumu kültüre konuverdi. Bu tohum mavimsi yeşil bir küf yaptı. Bu küflenmiş plağı kaldırıp atmaktan kolay bir şey yoktu ve profesör Fleming'in meslektaşlarından birinin dediği gibi 100 de 99 umuz böyle yapardı. 1929 da çıkan ilk makalesinde profesör Fleming «bu madde penicillin'e karşı hassas mikroplarla mikroplanmış yerlere sürmek veya iğne yapmak hususunda antiseptik olarak işe yarayabilir» demekte ve 1931 de başlıca bir makalesinde de «mikroplu yaraların tedavisinde ya bu maddenin veya buna benzer bir kimya maddesinin kullanılacağı muhtemeldir» diye yazmaktadır.

Bu ilmî ilerlemenin son hudut taşı Londra Hıfzıssıhha ve Sıcak Memleket Tababeti Mektebinde Profesör Raistrick ile yardımcılarının hususî bir sun'î vasatta küfü üretip penicillin'in tesirini uzatmaları sayesinde konmuş oldu.

Bundan sonra Oxford Üniversitesine gidelim. Buradaki patoloji laboratuvarlarında profesör Florey ile yardımcıları insan hayatını tehdit eden en büyük tehlikeye, mikrop hastalığına, karşı tecrübelere girişmiş bulunuyordu. 1940 da farelerde denemeler başlamış, penicillin tasfiye olunmuş ve bol mahsul alacak tesisat kurulmuştu. Penicillin 50 milyon hattâ 100 milyon misli sulandırılırsa bile mikrop üremesini durdurur bulunmuştu.

Şimdi artık bu ilmî piyesin son perdesi geliyor. Penicillini tasfiye edip hayvanda mikrop hastalıklarını iyi ettiğini meydana koyan Oxford araştırıcıları operatör ve diğer doktorlarla iş birliği ederek 1941 de hasta insanları (200 kişi) tedaviye koyuldular. Bunlar her çeşit mikrop hastalığına tutulmuşlardı. İğne ile şırınga edilen veya merhem yahut toz halinde mevzii olarak sürülen ilâca karşı bunlardan yalnız 14 ünde selâh görülmedi. Yaralar 10—12 günde iyileşiyor ve evvelce ümitsiz sayılan hallerde şimdi can kurtarılıyordu.

Penicillin'in çok pahalı olmasının sebebi istihsal ve tasfiyesinin pek masraflı yarım kilosu tahminen (5000) Türk lirası olmasıdır. Bu kıymetli sarı tozdan azıcık elde etmek için kıyamet kadar küf ister. Bundan ötürü halen penicillin tedariki mahduttur. Bununla beraber İngiltere ve Amerikada bir çok ilim adamları, laboratuvarlarında terkip yoluyla bu maddeyi elde etmek için, olanca gayretleriyle çalışmaktadırlar. Bu iş olursa ilâcı bol bol meydana getirmek mümkün olacaktır. Bunun mânası bütün dünyada bir çok kimse sade ölümden değil, bir hayli hastalığın arkası sıra gelen malullük ve bozuk düzen sıhhatten de kurtulacaklar demektir.

Türkiyede penicillin yapılmaya başlanıken bu nümune mukayese için doz bakımından tedavilerde kullanılabilir.

İşte harıkalı ilâç burada. 660 ünitelik küçük bir nümune görüyorsunuz. Hastalıkta 2 saatta bir 10,000 ünite

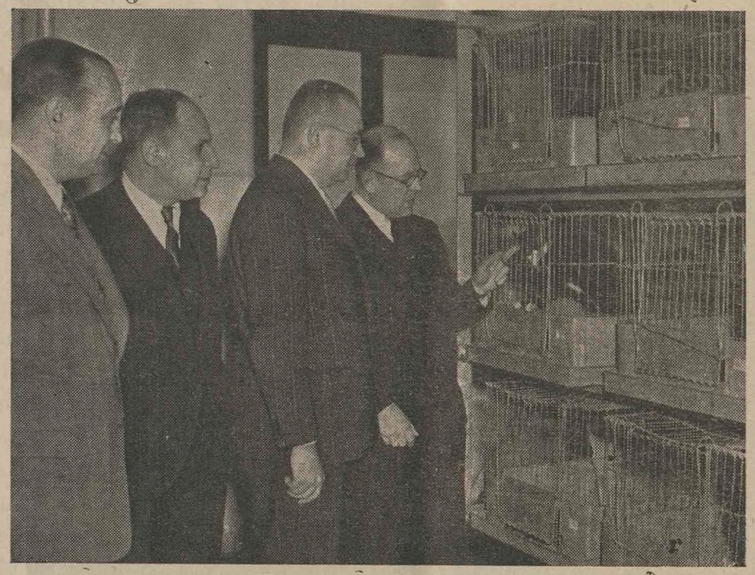

Türk doktorları Londrada Middelssex Hastanesi hayvan tecrübe İstasyonunu tetkikediyorlar.

yapmak üzere yarım milyon ve hatta bir milyon ünite sarf olunur. Bu nümunenin tedaviye yaramıyacağını anlıyorsunuz.

Londrada bulunduğum sırada Türk Tıp heyetini — Profesör Burhanettin Tuğan, Dr. Nimet Taşkıran ve Dr. Avni Aksel— Profesör Fleming'i görmek üzre laboratuvarlarına götürmekle pek haz duymuştum. Bize Bakteriyoloji Enstitüsü müdürü Sir Almroth Wright hoş geldiniz dedi. Bu hastahanede biz onun adıyla da pek iftihar ederiz. Tüberkülozda «opsonin ve opsonin endeksi» ni târif eden o olduğu gibi bütün dünyada milyonlarca olması bile, yüzbinlerce can kurtaran tifo aşısını da bulan kendisidir. Dünyadaki bakteryologların en yaşlısı odur ve bizi büyük iftiharla şöhretli muavininin yanına götürmüştür. Orada ilk penicillin kültürünü gördük ve profesör Fleming'le uzun bir konuşmadan sonra harıkalı ilâçla tedavi edilen hastalara gittik. O gün unutulmaz bir zaman geçirdik. Bir başka gün doktorlar Oxford Üniversitesini gezdiler. Profesör Florey kendilerine, Türkiyede imalât başlanınca standard olarak kullanılmak üzere, bir miktar penicillin verdi.

Penicillin'in iyi ettiği hastalıklardan bazıları stafilokok, streptokok, menen-

gokok, gonokok, pnömokok adlı mikrop hastalıklarıyla aktinomikoz, kuş palazı, gazlı gangren ve muhtemel olarak frengidir. Önemli olan bir cihet penicillin'in sülfonamid tedavisine karşı dayanıklık kazanan mikrop hastalıklarının da hakkından gelmesidir. Londra St. Mary hastahanesinde ilâcın iğne ile şiringa edilmesini ve toz mahlul veya merhem halinde mevzii olarak sürülmesini gördük. Beyin hummasında bel kemiğinden içeri şırınga edilmektedir. İlâcın verem mikrobunu kırmaması insanı inkisara düşürüyor.

Prof. Fleming Türk doktorlarına Pensilin gösterirken

İlâç ağızdan alınırsa mide asidi tarafından tahrip edildiğinden faydası yoktur. Abse ve meselâ meme abselerinde çıbanın tam ortasına iğne ile şırınga edilmektedir. Size bu ilâçtan daha fazla bahsedecek kadar vaktım yok. Fakat hakikaten ne kadar kudretli olduğunu anlattım sanıyorum.

Şimdi sülfonamid grubu ilâçlardan «sülfa» maddelerinden bahsetmek istiyorum. Viyanada boyalar üzerinde çalışan Gelmo daha 1908 de beyaz bir toz halinde ilk sülfonamidi bulmuştur. Yalnız sülfonamidin farede streptokok septiseminin gelişmesini önlediği Domagk tarafından meydana konuncaya kadar 1935 i beklemek icap etti. 1938 de sulphopyridine M ve B 693 May ve Baker fabrikasında çalışan İngiliz kimyagerleri tarafından bulundu. M ve B bu firma adının baş harflerinden alınmadır. 693 de asıl maddeyi bulunciya kadar araştırıcıların denedikleri maddelerin sayısını göstermektedir. İlâç tasfiye olundu ve ilk önce, zatürrie çeken bir çiftçiye tatbik olundu. Sonra 1938 de 100 zatürrieli bununla tedavi olundu ve 92 si iyileşti. Geçen yıl zatürrieye tutulduğu vakıt bu ilâçtan Mr. Winston Churchill'e de verildi.

Türkiyede Ultraseptyl kullanıldığını gördüm. Bu, stafilokok mikrobunun

yaptığı hastalıklara karşı bilhassa müessir olan, sulphathiazole (M ve B 760) maddesidir. Gelelim zatürrienin M ve B 693 (sulphopyridine) ile tedavisine. Bu ilâç bulunmazdan önce zatürrie olanlar üçte bir nisbetinde ölüyorlardı. Şimdi ise ölüm nisbeti 12 de 1 e inmiş bulunuyor. Hastaya ne miktarda verileceğine gelince İngilterede ağır vakalarda büyük adama 2—4 gr. damar içine iğne ile şırınga edilip ağızdan da 1,5 gr. verilerek tedaviye başlanmakta ve 4 saat ara ile 1,5 gr. vermek üzere 2—3 gün devam edilmektedir. (Tedavinin ilk devresi bu müddet sonunda biter.) Sonra 2 gün (ikinci devre) müddetle ilk devredekinin 2/3 ü—4 saatte bir ağızdan 1 gr.— verilir. Nihayet üçüncü devreyi teşkil eden son 2 gün zarfında 6 saatta 1 gr. (ilk devredeki miktarın 1/3 ü kadar) verilir. Bütün tedavi 6 — 7 gün sürmektedir.

Yukarda söylenen iki çeşit sülfonamidden (sulphapyridine ve sulphathiazole)dan mâda, şimdi, sülphamezathine, sulphaguanidine, succinyl sulphatiazole maddeleri de vardır. Bunların hepsine adlarının baş tarafı dolayısiyle «sulpha» ilâçları denmektedir. Bunlar mikroplu barsak hastalıklarını —basilli dizanteri, kolera, ülserli kolit, süt çocuğu gastro— anteriti tedavide oldukça dikkata değer sonuçlar vermektedirler. Üç gün günde 3—4 defa üçer gr. vermek gibi yüksek miktarda ve arkası günde 2 defa ikişer gr. dan 4 gün müddetle sulphaguanidine vermek hâd basilli dizanteride seçme tedavidir.

Halen kimya maddeleriyle tedavi edilmekte olan öteki hastalıklar zührevî hastalıklar, idrar yolu hastalıkları, peritonitler, menenjitler ve gazlı gangren de dahil yaralardır. Yaralandıktan sonra mümkün olduğu kadar çabuk bir sülfonamid maddesi verilirse ölümün önemli derecede azaldığına şüphe kalmamıştır. Yara bereye karşı yapılmıyan cerrahide de aynı hal variddir. Meselâ karın ameliyatı yaparken operatör peritonit çıkmasından korkarsa mevzii olarak sulphanilamide tozu ekebilir.

Bu ilâçların diğer bir kullanılış yeri profilaktik (koruyucu) tedavidir. Bu tedavi yalnız yaralarda değil doğurmakta olan kadınlar kan eritici streptokok kapmak tehlikesine düşerlerse de yapılır. Kullanılan ilâç sulphanilamide'dir. Doğurma başlangıcında önce 2 gr. ve sonraki 24 saat zarfında da dörder saat ara ile 0,50 gr. verilmekte 2 inci ve 3 üncü günler aynı miktara altışar saat ara ile devam edilmektedir.

Son iki yılda yanık tedavisi bakımından da çok şeyler yapılmıştır. Glaskow Üniversitesinde tıbbî araştırma meclisi hususî bir «Yanık şubesi» açmıştır. Bunda bir araştırıcılar ekipi çalışmaktadır. Benim anlatmak istediğim en iyi olarak tavsiye edilen tedavi şeklidir. Yanık ve haşlanmalara karşı ilk imdat tedavisinde sulphanilamide ve C. T. A. B. yi havi (bunun ne olduğunu anlamak isteyen doktorlar için söyleyim : cetyl tri—methyl ammonium bromürü) krem sürmekle iyi sonunçlar alınmaktadır. Hasta hastaneye kaldırılınca başka çeşit bir krem sürülür, Geçirdiği sarsıntıya karşı hastaya morfin yapılır ve serom veya plazma verilir. Pansıman 6—10 gün tutulur. Yanık elde ise parmakları hareket ettirmeye erkenden başlamalıdır. Daha sonra yanık yere başka taraftan deride dikilir. Yanık ilâçları tedarik edi-

lemeyen yerlerde hastayı günde bir kaç kerre tuzlu (1000 de 9 nisbetinde) su banyosuna koymak pek faydalı bir tedavi olur. Banyolar arasındaki fasılalarda pansıman tuzlu su ile daima nemli tutulmalıdır. Elde sulphanilamide tozu varsa, o zaman bunu da, yanık yere ekmelidir.

«Sulpha» ilâçlarının tıbbî tatbikatta ne geniş bir alan tuttuklarını görmüş bulunuyorsunuz. Yalnız yeni usuller de daima bir tehlike vardır : Aşırı şevka kapılmak ! Bu ilâçlar bazı kimselere karşı ve yüksek miktarda verilme halinde zehir gibi tesir edebilirler. Bu ilâçlarla tedavi yapıldığı zaman hastanın günde en aşağı 3 litre su içerek, 24 saatte en az, 1,500 santimetre küp idrar çıkarması sağlanmalıdır.

«The Medical Uses of Sulphonamides—sülfonamidlerin tıpta kullanılışı» adlı risaleyi, içinizde, görenler her halde vardır. Bu risaleTürkçeye terceme edilecek ve doktorlar arasında geniş bir okuyucu kütlesine erişecektir. Bunun çok faydalı bilgiler vereceğine kaniim.

Şimdi beslenme gibi önemli bir meseleye geçiyorum. Son yıllarda bu konuya karşı büyük dikkat gösterilmiye başlanmıştır. Beslenme denince bir toplulukta gebe ve emzikli kadınlarla çocuklar gibi en mühim unsurların bahis mevzuu olduğu anlaşılmış bulunuyor. Bu bakımdan son zamanlarda Londrada Halk Sağlık Birliği tarafından yapılan ilgiye değer bir araştırmaya ben de iştirâk etmiştim. Londrada oturan 5 000 gebe kadında araştırma yapmayı kararlaştırmıştık. Biz bunları 2,500 kişilik iki müsavi grupa ayırdık. Gruplardan biri şahit

Londrada (May ve Baker) fabrikasının kontrol Labratuvarı - Burada «M ve B 693„ ilâcı dikkatla muayene edilir.

tutularak ötekisine A. B. C. D. vitaminleriyle demir, kalsiyom ve fosfat verildi. Bu tedaviye 24 hafta önceden başlayıp çocuklar doğuncaya kadar devam ediyorduk. Sonunçlar Londra Hıfzıssıhha ve Sıcak memleket tababeti mektebinden bir istatistik mütehassısı tarafından pek itina ile tahlil ediliyordu.

İki mühim netice elde edildi. Birincisi «tedavili» grupta erken doğumun daha az olması, ikincisi bunlarda gebelik toksemisinin (bazen hem anne ve hem çocuğun ihtilaca düşüp ölümü ile neticelenen bir hastalık) daha az olmasıdır. Bu hallerin erken doğum ve gebelik toksemisinin, her ikisi de süt çocuğu ölümünün başka her şeyden fazla olan sebepleridir. Münasip şekilde beslenmenin önemini hükûmet de pek iyi anlamış olup gebe kadınlarla, 5 yaşından küçük çocuklara süt, portakal suyu ve balıkyağı verilmektedir. Meyva bakımından bizler, İngilterede, sizin Türkiyede olduğunuz kadar talihli değiliz. Portakal suyu teksif edilmiş şekilde verilmektedir.

C vitamini hakkında da bir iki sözüm var. Skorpütün (C vitamini eksikliğinden ileri gelen bir hastalık) et ve kemik yaralarının iyileşmesini geciktirdiği yıllardan beri biliniyordu. Son zamanlarda Oxford Üniversitesinde Dr. Bourne'ın araştırması bu halin ilmî mekanizmasını ortaya koydu. Tecrübe hayvanı olarak kobay kullanan Dr. Bourne bunları, bacak kemiklerini delerek, üç grupa ayırmıştı. Gruplardan biri her gün tam miktar C vitamini almakta, ikincisi az almakta ve üçüncüsüne bu vitamin hiç verilmemekte idi. Neticede tam miktar C vitamini almıyan iki grupta kemik delikleri kapanmadı ve bu suretle kemiklerin tamamiyle iyileşmesi için tam miktar C vitamini almak gerektiği isbat edilmiş oldu. Araştırmadan çıkan bu buluglar şimdi insanlara da tatbik edilmek yolundadır. Etinde ağır yara bulunan veya kemiği kırılan kimselere munzam olarak C vitamini verilmelidir. Son zamanlarda ameliyat yerinin sağlamca kapanmasını temin için ameliyattan önce ve soura C vitamini vermeyi ben de âdet edinmiş bulunuyorum.

Sayın vali, Halkevi başkanı, Bayanlar, Baylar ;

Tıp ilminin hiç bir zaman durakla-madığını ve tıptaki her terakkinin dünyayı daha selâmet ve saadetle yaşanır hale getirdiğini şu bir kaç misalle gösterebildim sanıyorum.

Teşekkürlerimi sunarım.

Yunus Emre ve Birkaç Vesika

Yazan: Sezaî PARACIKOĞLU

939 yılında Başöğretmen olarak Tunçelinde bulunuyordum. Çarsancak nahiyesine bağlı Söğüdlü (=Seyitli) köyünde Cafer Yıldırımdan şu hikâyeyi dinledim :

«Büyük mutasavvıf Ahmedi Yesevinin yetiştirdiği talebelerinden (Düzgün Baba) adile marûf Sarı Saltuk [1] Anadoluya geçerek Malatya civarına yerleşti, burada bir mektep açarak üstadının fikirlerini propaganda edecek elemanları yetiştirmeğe başladı. Mazgirdin Muhundu nahiyesinde yatan [2] Hallacı Mansur [3] Hozatın (Devriş Cemaller) köyünde türbesi bulunan Devriş Cemal ve Yunus Emre bu zatın ilk yetiştirdiği mutasavvıflar arasında yer almışlardır.»

[1] Anadolunun muhtelif yerlerinde rastlanan «Sarı saltuk» türbeleri arasında, yalnız Tunçelinde Mazgirt civarında, Ovacıkta ve Pertekte olmak üzere üç yerde mezarı vardır.

[2] Muhundulu Seyit Süleyman ve son Tunçeli harakâtından sonra Bursanın Gemlik kazasında mecburi ikamete tabi tutulan oğlu Seyit Hüseyinin ve dedelerinin yüzlerce yıldanberi saf Tunçeli halkının kanını emmek için vasıta kıldıkları Muhundu dıvarı adile marûf kerpiç dıvarın yerini mahallinde yaptığım incelemelerden tesbit edemedim. Rivayete göre Hallacı Mansur doğramacılık ve divarcılık yaparmış. Muhundu deresinin karşı kıyılarında bir kulübe yapmak için dıvar örmekle meşgulken azılı rakiplerinden Seyit Mahmut boz bir ayının sırtına binmiş olarak çıka gelmiş. Hallacı Mansur bundan ürkmüş, yapmakta olduğu dıvarın üstüne binerek «Hu!.» diye haykırmış ve dıvar harekete gelerek derenin karşı sahiline geçmiş.

Seyit Süleyman bu divarın etrafını çevirmek ve üstüne ev yaptırmak suretile kutsiyetini tamamile ailesine mal etmek istemişsede sonradan tamamile yıktırıldığından adaklar vermek, kurbanlar kesmek suretile keramet beklenen bu efsanevi kerpiç yığınıda bu suretle yerle bir olmuştur.

Bulunduğum nahiyeye yakın yerlerde yatan bu zatların hayatlarile Yunus Emrenin hayatı arasında bir ilgi bulunabileceği, onların yardımile Yunus Emrenin meçhul kalmış taraflarının da aydınlanması mümkün olacağı ümidile çalıştım. Fakat onların yaşama çığırları da Yunus da olduğu gibi efsanelerle yüklüydü, söylentiler ve neşriyat (yazılanlar) yeni hiçbir şey öğretmedi.

Yalnız Devriş Cemaller köyünden Seyit Mustafa Doğanın verdiği ve [3] (Devriş Cemalin) öldüğü söylenen nefeste Yunus Emrenin Ankara toprağında olduğuna işaret eden kısmını değerli buldum ve sakladım.

Allah adın zikretmiyen
Kullar âzabda gerek
Adın dilden terk etmiyen
Gönül âzadada gerek

Hazreti Muhammed Eminin
Yolunda verenler yeminin
Ana kul olan müminin
Yüzü mihrabda gerek

[3] Devriş Cemalin türbesinin bulunduğu Devriş Cemaller köyü Hozatın 12 kilometre cenup doğusundadır. Yapmış olduğumuz incelemelerde bu köyün Ynnus Emrenin yaşadığı yıllar içinde kurulduğuna kanaat hasıl edecek bazı resmî kayitlere rastladık. Derviş Cemal bu toprağa ayak bastığı ve yerleşmeğe karar verdiği zaman bir çölden farkı olmıyan bölge birden yeşermiş, sulanmış ve cennetten bir köşe olmuş. Ahfadı zamanla onun yolundan ayrıldığı için tabiatta günden güne kısırlaşmakta devam ediyormuş. Bu köyde Devriş Cemalin soyundan geldiğini iddia edenler var.

Gelmez geri kalır göçen
Ecel şerbetini içen
Hak yolunda sefer açan
Yigitler anda gerek

Başta temerler yelense
Beden nar ile belense
Gönül vuslat ile yansa
Lebleri abde gerek

Tanrı komaz yüzün kara
Beli Allah diyenlerin
Dili Allah diyenlerin
Desti bula lemde gerek

Devriş Cemal der varamda
Gül olam Hakkın yolunda
Yunus Engürü kırında
Cemal Hozatta gerek

Söylentiye göre Devriş Cemal'le Yunus Emre hocalarından izin aldıktan sonra bir müddet beraber dolaşmışlar, bilahare ayrılarak biri Ankara bölgesine yürümüş diğeri Hozata gelerek adiyle anılan Devriş Cemaller köyünü tesis etmiş.

Afyonkahisar lisesi felsefe muallimi Sadettin Akbörü'den aldığım, çağatay şairlerinden Mirza Belend'e ait bir Anadolu medhiyesinin Ankara'yı ilgilendiren kısmında Devriş Cemalin işaretini andırır bir kıt'a vardır. Metin uzun olduğu için aynen alamıyorum.

Haymanada kop bay bar
Bizge yavnuknu savlar
Enguruge ketken ballar
Devriş Yunusnu tabar

«Haymana'da öyle zatlar vardır ki bize akraba olurlar. Ankara'ya giden çocuklar Devriş Yunusu bulurlar.»

942 yaz ayları içinde Maarrif Vekilliğinin isteğiyle Eskişehir vilâyetinden Sarı köye Yunus Emre hakkında mahallî tetkiklerde bulunmak için hareketi uygun görülen topluluğa benimde katılmaklığıma lûtuf buyruldu. Yaptığımız soruşturma ve incelemelerde değerli bir sonuç elde edemedik. Bu kısa seyahat bana (Seyit Gazinin) (Bardakçı) köyünde medfun XVIII nci yüzyıl sazşairlerinden «Bardakçı Dede» ismile marûf [4] Ömerinin «Ömerî» Yunusa ait mezarın yerini anlatmağa çalışan parçasının yerinde tetkikini yapmak fırsatını temin etti. Yunusa ait olduğu evvelce tahmin ve tesbit edilen mezarın bulunduğu yerle bu parçadaki ifadenin bir çok noktalardan intibakı bize inanç ve sevinç bağışladı.

(Sarıca yer) oymakları
Yunusum nerde yatıyor
Kanı ili, bulakları
Yunusum nerde yatıyor

Dedi ol bana düşümde
Bir dağcık vardır düşümde
İlişilir otlar başımda
Yunusum nerde yatıyor

Toprağım yüzce kalur
Bir yanım seller alur
Yattığı yeri kim bilir
Yunusum nerde yatıyor

İki su el verüp akuptur
Uzakta değildir, yakundur
Seher yelleri kokumdur
Yunusum nerde yatıyor

Çayır çimen biter yerde
Has koncalar açar dalda
Ağaçlıklar durur çalda
Yunusum nerde yatıyor

[4] Âşık Ömerî hicrî 1149 yılında doğmuş ve 1263 de 114 yaşında ölmüştür. Desticilik yapmak ve bunları yurdun muhtelif yerlerinde gezerek satmak işile geçinen bir türkmen aşiretine mensuptur.

Bu şair hakkında toplu muracaat eserleri şunlardır:

1 — Âşık Ömeri, Balıkesir Kaynak mecmuası sayı 1937/32—35 (Sezai Paracıkoğlu)

2 — Âşık Ömeri, Broşür 941—Aydın Halkevi neşriyatından «Muallim İsmail Gün»

(Devamı sahife 38 de)

ZİRAAT :

Çiftçiye Öğütler

Veysel ALMAÇ
Yüksek Ziraat Mühendisi

Karadeniz sahilinde 41—40 şimal arzi ile 33—35 şarkî tul dairesi arasında bulunan Samsun vilâyeti, ziraî istihsal bakımından mütenevvi kültür nebatları yetiştiren bir bölge olarak görülmekte ve Türkiyemizin bilhassa Karadeniz sahil mıntakasının şark sahillerinin bir zahire anbarı denecek derecede önemli bulunmaktadır.

Mütenevvi ziraî mahsuller istihsal eden vilâyette hemen en başta gelen tütün ve mısır mühim bir gelir kaynağıdır. İkinci derecede Buğday, Arpa, Çavdar, Kaplıca, Fasulya gelmekte ve mühim yekûn tutmaktadırlar.

Bu çeşitli ürünlerin daha fazla mahsul vermesi için, müstahsilin bazı teknik işlere lâzım gelen önemi vermediği yapılan müşahedelerle görmekteyiz. İstihsalde ön plânda tutulması gereken bazı bilgileri burada sıralamayı memleket ziraatı bakımından faydalı buluyoruz.

a) **Münavebe :**

Ziraat işleri ileri memleketlerde bu, ön plânda bulundurulan bir ziraî istihsal unsuru haline gelmiştir. Yurdumuzun Garbî Anadolu ve kısmen de cenubî Anadolu kısımlarında münavebeye verilen ehemmiyet gittikçe bariz bir şekilde kendini göstermekte ise de henüz bulunduğumuz Samsun ve civarında buna lâyık olduğu önem verilmemektedir. Münavebe deyince biz kısaca şu şekilde ifade ederiz : Bir toprağa her yıl aynı nebatın ekilmesi, değişik bitkilerin ekilmesi veya nadasa bırakılması keyfiyetidir.

Eski bir görenek olarak senelerce ayni tarlaya mısır ekilmekte ve yine yıllarca ayni tarlaya buğday tohumu saçılmakta birbiri arkasına tütün ekildiği göze çarpmaktadır. Bu usul ziraattan doğacak mühim mahzurları kısaca ve misal vererek anlatmak yerinde olur Birbiri arkasından tütün ekilen tarlada o bitki için lüzumlu potas maddesinin tabiî olarak azalacağı aşikârdır. Tütün potaslı maddeleri topraktan kökleri vasıtasile milhler halinde bünyesine alır. Her sene tütün ekilen tarlaya tütün için lüzumlu bu gıda maddesi verilmezse (ki köylümüz aşağıda zikredceğimiz gibi gübrelemeye ehemmiyet vermez, verse dahi elinde kâfi miktarda gübresi mevcut değildir.) O tarlada da yetiştirilmekte olan tütünün kalite ve kantite bakımından düşük olacağı muhakkaktır.

Ayni tarlaya yıllarca mısır ektiğimizi kabul edersek bu kültür bitgisinde de ayni hal göze çarpacak, toprakta bu ürün için lüzumlu mevaddı gıdaiye azalmış olacağından mahsul yine kemiyet ve keyfiyet bakımından düşük olacaktır. Bu mühim neticelerden daha mühim olan tarlada ayni bitgide zuhur edecek o nebata has hastalıkların gelecek yılda ayni zemin üzerinde ayni vasatı bulacağından hastalığın çoğalmasına kendi elimizle sebep olmuş bulunacağımızdır, görülüyor ki basit

gibi görülen bu ziraat sistemi büyük zararların intacına âmil olmaktadır.

b) **Gübreleme :**

Gübreleme deyince, toprakta azalmış bulunan besin maddelerinin toprağa iadesi anlaşılır. Gübrenin çeşitleri vardır :

I — Çiftlik gübresi
II — Sun'î gübre
III — Yeşil gübre
IV — Kompost
V — Fekal

Müstahsilin bu saydığımız gübre nevilerinden istifade etmesi, teknik usullere göre muhafaza ve tarlaya serpmesi memleket ziraatının inkişafı için lüzumludur. Hayvanlardan elde edilen ve toprağımızı islâh için mühim bir unsur olan çiftlik veya ahır gübresini müstahsil iyi bir şekilde muhafaza edememekte, onun içinde bulunan en mühim gıda maddelerinin şerbet halinde akıp gitmesine sebep olmaktadır. Beton veya tuğladan veyahutta güzelce yontulmuş taşlardan basit bir gübrelik yaparak şerbetin akmasına engel olması lâzım gelirken bilgisizlik yüzünden büyük hatalara sebebiyet verilmektedir.

Sun'i gübre henüz memleketimizin mahdut bölgelerinde kullanılan kimyevî gübrelerdir. Gerek pahalı oluşu ve gerekse kâfi miktarda olmayışı yüzünden bizim için daha mühim olan gübre nev'inden bahsetmeyi faideli buluyoruz.

Yeşil gübre : Bakliye ve yem nebatları gibi ürünler tarlaya ekildiği ve yeşil bir halde iken toprağa karıştırıldığı taktirde o toprak bilhassa azotca zenginleşmiş olur. Bakliye ve yem bitgileri köklerinde nodozit denilen bakteriler vardır. Bu bakteriler havanın serbest azotunu tesbit ederler, ve köklerde tomurcuklar, keseler halinde toplarlar. Biz bu gibi nebatları toprakla karıştırırsak tabiî olarak azotlu besin maddelerini toprağa vermiş ve toprağımızı bilhassa bu gıdaca zenginleştirmiş oluruz. Bu şekildeki bir gübrelemeyi de müstahsilin arazisine tatbiki işi de bölgede henüz görülmemektedir. Mühim gübrelerden olan süprüntü ve döküntülerin ufalanmasında toprağa her türlü mevaddı gıdaiye verilmiş olur. Bu şekildeki gübrelere Kompost tabir olunur. İleri gitmiş memleketlerde mevaddı gaiteden azamî şekilde istifade edilmekte katiyen boşa gitmesine müsaade edilmemektedir. Biz maalesef henüz bu kıymetli gübreden faydalanmamaktayız. Bu nevi gübreye de Fekal adı verilmektedir.

c) Tımar : İstihsalin artması bakımından lüzumlu olan mühim bir diğer amil de tımardır. Biz tarlanın hazırlanması keyfiyetini de tımara dahil etmeyi ve bu meyanda biraz da bunun üzerinde durmayı faideli buluyoruz.

Gerçekten, tarla boş bir halde bırakılırsa yani hasadı müteakip anız bozumu geç kalır veya yapılmazsa bu faideden ziyade zararı mucip olur. Bir defa toprakta bulunan suyun yabani otlar tarafından kaldırılmasına sonra da kemale gelen muzur otların tohumlarının tarlaya düşmesinden gelecek sene için tarlada ayni muzır otların bitmesine sebep olunur ki bu da ertesi sene ekilecek bu tarlada mahsulün verimini azalttığı gibi tımarı da güçleştirir. Ayni zamanda gayri iktisadî bir şekil arzeder. Bölgede müstahsil anız bozuma yukarda da işaret ettiğimiz gibi ehemmiyet vermemekte buralara hayvanlar salıvermektedir. Tabiidir ki çiğnenen toprak pekişecek sertleşecektir. Oturmuş bulunan toprakta şari borular kırılmış olacağından

Samsunun Tekeköyünde derlenmiş

Ata Sözleri (*)

Derleyen : *Kâzim DİLCİMEN*

Ağa diyeyim sana — yağın bulaşsın bana.

Akgün ağardur—kara gün karardur.

At görür ağsar—su görür susar.

At üstünde (ata biner), atı arar.

Altın kapu ; gümüş kapuya hacete gitmiş.

Az eli aşta — çok eli işde (görmeli).

Babaların; çocuklarına bir gözü kör · dür, anaları ölünce iki gözü de kör olur.

Babasının akçası —anasının bohçası (ona koca bulur) .

Balcı kızı ! balın yoksa bal dodağın da mı yok ?

Bakılacak yüze tükürülmez.

Baş ol da soğan başı ol.

Birisi kötü, ikisi kötü, anladım ken · disi kötü.

Bir elin nesi var — iki elin sesi var.

Bir çocuk — heç çocuk.

Bit pireden aşâ (aşağı) , pire bitten aşâ — kendi küser kendi barışır, olur itten aşâ.

Canı yanan kurt, tilkiye dalkavuk olur

Çamura bastı — çalıya astı.

Deveci ile arkadaş olan kapısını böyük açar.

Dili olana dili—eli olana eli (yetiyor)

Dokuz dombak anası —bunun gelin neresi ?

Dolmayı yut — dilini tut.

Duvarı nem — kişiyi gam (yıkar) .

Eğnindeki eğninde — başındaki ba · şında.

Elin eli değmiyen elli yıl yaşarmış.

Elden kalan elli yıl kalmış.

El ilen yılan tut—onu da yalan tut (1)

Eli işde — gözü oynaşda.

Elemeden yuğurdu — acımadan do · ğurdu.

Er ol da baş yar.

Et kanlı — yiğit canlı (olmalı) .

Garıyı (karıyı) elden—çocuğu yelden (saklamalı) .

Gargaya (kargaya) sormuşlar. kim güzel, anamın gara (kara) bacaklısı demiş.

Gelin ayağından—çoban dayağından (bellidir) .

Gız (kız) yükü—duz (tuz) yükü.

Herkesin bir derdi var, değirmenci · nin de su.

Hırsı gelir, göz kararır — hırs gi · der yüz kararır.

İt ile çuvala girmedense çalıyı do · laşmak iyidir.

İtin uyuzu, suyun duru yerinden içer.

İki kaynar bir coşar—tembel aşı tez bişer.

İlk pazar, ilk pazar — sonrası mada (mide?) bozar.

Kırk gün daban (taban) eti — bir gün av eti.

Kık gün kıran olmuş, eceli gelen ölmüş.

Köpek çarığını yerde yalnayak kalır.

Kötüye dert mi eksik, güzele yar mı eksik.

Kötü komşu, insanı sac, elek sahibi eder.

Kötüye söz, kokmuşa tuz hayretmez.

Küpe; küp denince, küp adama dum der.

Ne gız oldum depindim — ne gelin oldum dapındım.

Ne yapıym (yapayım) boyu gözel—isterim huyu gözel.

Oğlum doğdu, evim doldu—evlendirdim, elin oldu—ayrı çıktı komşum oldu

Olursan el beğensin—olmazsan yer beğensin.

Öksüze güldün mü? demişler, şeytan, meğer ben öldüm miki? demiş.

Ösrük (kızgın babalı) devenin çulu eğri gerek Sandıktaki sırtında—sepetteki garnında.

Sevişip dostuna — boşanup kocana varma.

Talihsiz; dağa çıkmış, dağ başına yıkılmış.

Uyku bir kantar—uyudukça artar.

Uzunlar takıl tukul, kısalarda sade akıl.

Yanımdaki yanımda — karşımdaki canımda.

Yatan arslandan, gezen tilki yeğindir.

Yeldim yeldim yele verdim—emek · lerimi sele verdim. [*]

Yere eken yerinmez.

Yimem diyen sofra kurutmuş—otur · mam diyen minder çürütmüş.

Zorla namaz — Göğe ağmaz. [**]

(*) Atalar sözü diye gösterilen ve halk arasında kullanılan meşhur sözlerin hepsine Atasözleri denilmeğeceği bizce malûm ise de kayıp olmamaları için hangi katagoriye dahil olursa olsunlar bu adla neşrini uygun bulduğumuz için bunları birbirinden ayırt etmeden alfabe sırasına koyarak sunuyoruz.

(1) Samsunda bu söz şu biçimde söylenir:
El elinlen yılan — kendi elinlen aslan tut

[*] Bu söz Ünyede şu şekilde söylenir :
Eldim eldim ele verdim—emeklerim sele verdim
(Eleme=yeleme: gayret gösterme demektir.

[**] Bu söz Samsunda şu şekilde söylenir.
Zorla namaz, o da hakka yaramaz,

su zayiatının önüne geçilecektir. Şu halde hasadı müteakip tarlayı tavında iken derince sürerek anız bozumu yapmak lâzımdır. Hakikaten tarla işlenmesine, toprağı yarı yarıya gübrelemektir diyebiliriz. Şunu hiç bir zaman unutmamalı ki toprak ancak işlemekle verimli olur.

Tımar deyince daha çok akla evvela çapa nebatları gelir. Ve çapa işi ön plânı alır. Bölgede çapa nebatı olarak bilhassa iki ürün vardır. Mısır ve tütün. Gerek mısır ve gerekse tütünün kesif bir şekilde ekildiği yerler vardır. Buralarda müstahsil mısıra bir defa çapa yapmakla iktifa etmektedir. Haddizatında bu çapa kâfi gelmemekte ise de zamanın kıtlığı yüzünden bununla iktifa edilmektedir. Beri taraftan entansif şekilde mısır ziraatı yapılan yerlerde maalesef yine bir defa çapayapılmakla iş bitirilmiş sayılıyor ki bu doğru bir usul değildir. Çapa ile şu faideleri temin etmiş oluruz: Nebatın köklerinin havalanmasına,toprağın havalanmasına muzır otların ortadan kalkmasına, arizî köklerin inkişafına doğru yardım etmiş oluruz. Diğer taraftan toprak suyunun kaybolmasınında önüne geçilir. Söylene gelen ata sözü (iki çapa bir su yerine geçer) şunu hemen ilâve etmek isterizki çapayı zamanında yapmak ve yapılırken de dikkatli davranmak icabeder. Zamanında yapılmıyan çapadan istifade edilmediği gibi dikkatsiz yapılan çapadan da faide yerine zarar görülür.

Samsun Köylerinden:

Taflan Köyü

Naci Dilmen

Geliniz sizinle Taflan köyüne küçük bir gezinti yapalım :

Bafra yolundan sola dönüp ağaçlıklar, tütün tarlaları, sebze bahçeleri arasındaki yolu takip ederek köyün yokuşunu tırmanmağa başlıyalım.

Zümrüt gibi bir tabiat dekoru arasında ilerlerken tarlalarında çalışan köylü kardeşlerimiz terli alınlarını sile rek ve gülümsiyerek sizi selâmlarlar.

Deniz seviyesinden takriben üç yüz metre yükseldikten sonra köye varır ve eşine ender tesadüf edilen bir manzara ile karşılaşırsınız.

Her taraf yemyeşildir. Ağaçlarda ötüşen bülbüllerin konserini dinliyerek yüksekten masmavi denizi seyretmek muhakkakki pek zevkli bir şeydir. Köye girince Türk köylüsüne has müsafirperverlik ve ihtiramla karşılanırsınız. Yoldan geldiniz, belki susamışsınızdır. Size derhal köyün içi oyuk büyük taştan çıkan soğuk suyundan ikram ederler. Yokuş çıktınız, yorulmuşsunuzdur. Siz şu ağacın altına serilen şiltede istirahat edinceye kadar size zengin bir sofra hazırlanır. Eğer karpuz mevsimi ise meşhur Dereköy karpuzundan ikram ederler. Hem siz Samsunda pek tanınmış olan Dereköy karpuzlarını Taflan köyünün yetiştirdiğini biliyormuydunuz? Eski Dereköy yıkılmıştır. Onun harabeleri üstünde bugün Taflanlıların karpuz ve tütün tarlaları duruyor.

Gelin biraz köylü kardeşlerimizle konuşalım. Bakınız hepsi vaziyetlerinden memnun, ekinleri bol, köyün soğuk bir suyu var, yeni bir şekilde inşa edilmiş bir köy odası var, Ziraat bankası da kalkınmaları için lâzım olan parayı senenin muhtelif mevsimlerinde tevzi ediyor. Hepsi hallerinden memnun. Yalnız bir tek ihtiyaçları var.,. Mektep. . . . . .

Bütün köylü, çocuklarını okutmak hevesi ve ateşi ile yanmaktadır. Çünkü bu mektepsiz çocuklar ve kadınlardan başka herkes kendi mektubunu yazacak kadar okuma yazma bilmekte, bilginin kıymetini taktir etmekte ve çocuklarınında okumasını temin etmek düşüncesiyle kıvranmaktadırlar. Köyde kadınlar ve çocuklardan başka herkesin okuma yazma bilmesi bilhassa üzerinde durması icap eden bir keyfiyettir. Okuma ve yazma bilenlenlerin parmakla gösterildiği eski devirlerle mukayese edilirse harf inkilâbının azameti ve Türk milletinin istikbali üzerine yapacağı muazzam etki kolayca görülebilir.

Şimdi bu şirin köyün içini dolaşalım. Köy odasını görmek istermisiniz? Eğer arzu ederseniz kahvede oturup birer çay içelim. Köyün birde demircisi olduğundan haberiniz var mı?

Bakın köylü kardeşlerimiz köylerinin nahiye merkezi yapıldığını iftiharla söylüyorlar. Fakat henüz nahiye müdürü köye gelmemiş.

Bu şirin köyden ve sevimli misafirperver köylülerden ayrılmak güç olacak. Fakat kalblerimiz bir ve elele olarak daima ileriye doğru yürüyeceğiz.

Maniler

Derleyen : *Fuat PINARDAĞ*
Samsun 23 Nisan İlkokul öğretmeni

Bu maniler Havza'nın Güvercinlik köyünde Kösemihaloğlu Seyit ağadan 1330 (1914) Ağustos ayında yazılmıştır.

Ak koyun kuzusuna
Can kaynar bazısına
Ne diyeyimde ağlayım
Anlımın yazısına

Çıktım ambar koluna
Baktım yarın yoluna
Asılırda ölürüm
O yarın yoluna

Fındık serdim harmana
Karışıyor samana
Benim yara kavuşmam
Kalmış ahır zamana

Kaşların karasına
Gül koydum arasına
Seni melhem diyorlar
Sinemin yarasına

Geminin ambarına
Mum diktim şamdanına
Hak bizi kavuştursun
Hacılar bayramına

Tüfengim dolu saçma
Yarim benden kaçma
Dokuz yerimde yaram var
Bir yarada sen açma

Sabahtan kalktım başıma
Şeker kattım aşıma
Aşımı pişirirken
Devlet kondu başıma

Tarla tarla tarlaya
Tarla kuşu parlaya
Nerede güzel varsa
Gelsin bizim tarlaya

Yemenim yeşil boya
Kenarı zarif oya
Ben verem olam
İçime koya koya

Şu dağlar mavi dura
Yel esip savuştura
Yusuf—u—Züleyha gibi
Hak bizi kavuştura

Çayır bitti dizece
Hadi gidek bizece
Anan baban duymadan
Sabredek güzece

Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde

Karanfilim terende
Senin insaf nerende
Sen de insaf yokmuş
Sana meyil verende

Bahçelerde kereste
Kuş beslerim kafeste
Eşittim annem hasta
Yetiştim son nefeste

Küp içinde ezme
Kız saçını kestirme
Kestirirsen az kestir
Nazlı yari küstürme

Ala çorap dizleme
Ciğer oldu közleme
Gitti gâvur içine
Gelir diye gözleme

Maniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Ölüyorum aşkından
Bir ferahlık lâf söyle

Yemenim yele yele
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil çürüttüm
Göz yaşı sile sile

Dere geliyor dere
Kumunu sere sere
Al beni götür dere
Yarimin olduğu yere

Gitti gelirim diye
Yolu bulurum diye
Ant içti kandırdı
Seni alırım diye

Elmas yüzük ferüze
Varın söylen horoza
Bu gecelik ötmesin
Yar geldi evimize

(Daha var)

İstiklâl Harbinin kahramanlık menkıbelerinden:

Rütbesiz Ali Çavuş

Şükrü Yılmazer

68. Alayın 6. bölük komutanı idim. Sakarya harbinin sonlarına doğru idi; çekilen düşman artçı muharebeleri veriyordu. Düşmana nefes aldırmamak amacıyla Millî ordu Sakaryanın birçok yerlerinden taarruza geçmişti. Tümenimizde aynı gaye ile Köseaptal geçidi mıntakasından düşmanı takip etmek vazifesini almıştı. Bu koca birlik içinde bölüğüme düşen vazife şu idi:

Uzun bir yürüyüş yapmış olan alayımız günün ufka yükselen akşam kızıllığı kaybolurken; Sakarya nehirinin bir çeyrek mesafesinde Köseaptal geçidi denilen köyün kupkuru o yıl için hiç sapan yüzü görmemiş tarlalarında kalarak bu ıssız yerde geceyi geçirdi.

Subay ve erat vazife almak ihtimaliyle bu istirahatı fırsat bilerek kurulmuş olan toprak rengindeki çadırlarına hemen çekilip uyumuşlardı.

Gecenin berrak semasında ortalığı kuvvetli ışığıyle aydınlatan mehtap vardı. Çadırların etrafında sessiz; sessiz dolaşan devriye ve nöbetçiler bir gölge halinde fark ediliyordu. Sabaha iki saat varken bir atlının çadırlarımız yakınında Tabur komutanının çadırını hafif bir sesle nöbetçilerden soruyordu. Tabur komutanı ile benim çadır birbirine çok yakındı; arada tabur erkân ve bölük erkân çadırları vardı. Bölük erkânından aynı zamanda bölüğün rütbesiz çavuşu Ali çadırımı hafifçe vurarak :

— Efendim, efendim Tabur Komutanı sizi istiyor, acele gelsin diyor.

Kuru toprak üzerinde tatlı bir uykuya dalmıştım...

Çadırdan çıkarken; Ali :

— Efendim kısmetimiz çıktı..

— Hayır ola Ali ne kısmet?

— Bölüğümüz Sakaryayı geçecek...

— Eyi ya...

Tabur komutanı uyanmış titrek bir fenerin ziyası karşısında:

— Oğlum şimdi bölüğün karşıdaki Köseaptal köyü sırtlarında bulunan Tümen süvari bölüğünden cepheyi tesalacak; Taburda sizden sonra gelecek, çabuk hareket et ..

Ali dışardan bu emri dinliyordu; benden alacağı emrin ne olduğunu çoktan kestiren Ali, bölük erkânını, bölük subay ve eratını uyandırmak için koşturmuştu. Esasen bu gibi ani ve müstacel emirlere alışık olan bölük hemen bir kaç dakika içinde toplandı. Hareket ettik.

Sakarya nehrine yaklaşınca geçit yerinde başka bir birlikten çifte nöbetci çukurlara gömülmüş etrafı sessiz dinliyordu.

—Oğlum buradan geçmek imkânı varmı

—Yalnız buradan geçilebilir..

Derin sessizlik içinde Sakaryanın sakin akışından maada ortalıkta çıt

yoktu. Bölük muharebeye girmek için ne zaman bir vazife aldı ise rütbesiz Ali çavuş da dikkati çeken bir tip olurdu.

Ali neşeli, içinden şarkı okur, güler, arkadaşlarını güldüren laflar söyler; Subaylarının mühim vazife sırasında akıl yardımında bulunur. Cevval, muvaffakiyet için fikrini kudretini kullanır ciddi bir askerdi.

Bu daracık geçitten eratın tek tük geçmesinden canı sıkılan Ali nehirin üzerinde daha münasip yerler olup olmadığını araştırıyordu. Alinin yaptığı keşifle bir geçit daha bulunarak bu sayede bölük bir kaç dakika içinde nehrin diğer kıyısına geçebildi. Köye yaklaştık, köy tepenin yamacına yaslanmış...

Bu küçük köyde ne bir hareket, ne de bir sada; yabancı bulunduğunu haber veren köpek havlaması; sabahı ilân eden horuzların mağrur ötüşü yok.

Bodur evlerin küçücük pencerelerinden ne sızan bir ışık; ne bacalardan tüten bir duman var... Köyü baştan başa saran bu ıssızlık bu haşyet insanın içine ne acı; ne garip hisler yaratıyordu.

Bu hazin sükûneti derinden tek tük gelen silâh sesleri ihlâl etmişti. Köyünün bir benzeri olan bu köyün şu ölgün hali Ali de yanan intikam ateşini büsbütün alevlendirdi; tüfek seslerini anlamak için çok heyecan gösteriyordu..

— Efendim müsade et, ben daha önce gideyim...

Sevdiği ve güvendiği iki erle birlikte bölüğün ilerisinden gitmesine müsade ettim. Beş on dakika geçmeden Yunan filintası ile dönen bir erle şu haberi göndermişti:

«Yolunu şaşıran bir düşman süvari keşif koluna rastlıyarak ; birini haklamadıklarını; bu tüfek haklanan ere ait olduğunu bildiriyor..»

Rütbesiz Ali çavuşun bu ani muvaffakiyeti erat üzerinde çok büyük tesir bıraktı. Herkes onun gibi bir vazife almak için can atıyordu.. Alinin bu muvaffakiyetinden sevinç duymayan ve kendisine gıpte etmeyen hemen hemen kimse yoktu. buna rağmen Ali yine öfkeli idi; içini adeta yiyordu; bu hiddeti tuzağa düşürdüğü keşif kolundan ikisini sapa sağlam kaçırmış olmasındandı..

Bölük daha itiyatlı yürüyerek köy tepelerine çıktı.

Süvari bölüğünün tuttuğu cephe bu tepelerden geçiyordu;.

Süvari bölük komutanı bu tepelerin karşısındaki sırtta düşmanın bir süvari bölüğü bulunduğunu işaret etti.. Hava git gide aydınlanarak ortalık belirmeğe başladı, bu esnada karşıki sırtlardan hafif makineli ateşini yedik. Rütbesiz Ali çavuşun kazandığı muvaffakiyeti büyültmek için erlerde ve subaylarda düşmana atılmak hırsı çok büyüktü.. Ali yanıma yaklaştı; kendine mahsus saf ve samimî bir ifade ile:

Efendim bunu Allahın inayetiyle haklarız..

Seçebildiği hedefe doğru ateş etti; hazır olan bölük makineli tüfek ateşi gelen sırtlara doğru bir hamlede yürüdü.

Bölük ilerledikçe düşman ateşi zayıflıyordu..

Ali bölüğün kahramanlık timsali olarak önde idi...

Mukavemet gösteren düşman yuvasına hemen bir el bombası mesafesine yaklaşmış yerde yılan gibi sürünüyordu. Sağında ve solundaki arkdaşlarına

asabi işaretlerle hareketlerini ayarlıyordu ve yuvadaki düşman avcılarını imha etmek arzusile Ali çok heycanlı idi. Kızaran yüzünden, köpük saçan ağzından, caketinin yakası içinde sıkışan boynunun şişen damarlarından bu heyecanın dehşeti beliriyordu. Evvelki muharebelerden birinde ele geçirdiği bir düşman bombasının kullanma zamanını şimdi bulmuştu. Bombayı var kuvvetiyle bu yuvaya fırlattı, siperin hemen önüne düşmüş olan bu bombanın infilâkından hasıl olan kesif duman ve etrafa yaydığı korkunç seda düşmanı büsbütün sindirmişti. Bu gibi fırsatlardan istifade etmesini çok iyi bilen Ali çevik bir sıçrama ile düşman siperine atıldı. Şikârını bulmuş bir kaplanın dehşet salan hücumu gibi Ali de derin bir kinle paslı süngüsünü rastladığına saplıyordu. Bu boğuşmada üç düşmanı yere seren ve sapa sağlam çıkan **Ali kısmetini aldı..**

Rütbesiz Ali çavuş Çerkeşin köylerindendir. O, yalnız o günün kahramanı değildi. Çanakkale, Galiçyada bulunmuş muhtelif yaralar almış, tüfeğinden başka alev makinesini; bilhassa Alman saplı bombalarını çok kullanmış bir yiğitti..

Özü sözü doğru olan bu asker muvaffakiyetlerini hiçe sayar mütevazi ve saf idi.

Keremimi vurdular şu derede

Keremimi vurdular şu derede
Gömleğini tellere aman, anam serdiler
Yağma yağmur esme ruzgâr
Yolda yolcum var benim.

Ah yaradan kara haber yolladılar
Yandım Allah yandım
Çok çağırdım çok bağırdım
Hain efelerim duymadı

Keremim giyer kıldan çorabı
Türkmen kızı çift çift veriyor şarabı
Yağma yağmur esme ruzgâr
Yolda yolcum var benim
Yandım Allah yandım
Çok çağırdım, çok bağırdım
Hain efelerim duymadı.

Derleyen : ***Mustafa Öznohut***

Yeni bir bitki
Pirethrum

Yazan : Sait COŞKUN
Yüksek ziraat mühendisi

Bu sütunlarda belirteceğimiz yeni bitkinin adı Pire otu (Pirethrum) dır. Bu bitki evlerimizde bizi sinirlendiren, ziraat alanında amansız tahribat yapan zararlıları ebediyen yok etmeğe yarıyan ilâçların hazırlanmasında kullanılan, bundan başka yeni bir ihraç metaı olmıya namzet bulunan bu ürünün üretilmesi esaslarının neye bağlı bulundğunu aşağıdaki satırlarda tafsilâtiyle okuyacaksınız.

Pire otu (Pirethrum), yeni keşf edilmiş bir ürün değildir. Ötedenberi Avrupa ve Amerikada ve zararlıların imhasında kullanılan bu ürünün tohumu bundan on beş sene önce memleketimize getirilmiş ve İnhisarlar Maltepe tütün teorübegâhında üretilmiş, fakat affedilmez bir ihmal neticesi olarak memlekette yayılmasına çalışılmamıştır.

Bu mevzuu yeniden ele alan İnhisarlar tütün enstitüsü bu bitkinin memlekette yayılması için her çareye baş vurmuş, bu meyanda Samsun ıslâh istasyonuna da bir miktar tohum göndererek fidesinin yetiştirilmesini ve bu yetişecek fidelerin meraklı ekicilere parasız olarak dağıtılmasını bildirmiştir. Bu tebligat üzerine yetiştirmekte olduğumuz pire otu fidelerini önümüzdeki günlerde dağıtmaya başlayacağımızı aziz okuyucularımıza müjdeleriz.

Pire otunu önemi : Ev, ambar, tarla, bağ ve bahçelerdeki zararlılarla mücadelede kullanılan çeşitli ilâçların müessir maddesini teşkil eden pire otunun yetiştirilmesi memleket iktisadiyatı bakımından çok faydalıdır. Şimdiye kadar yabancı memleketlerden idhal edilen ve sineklerin öldürülmesinde istimal olunan Filit, ağaç, bağ ve bahçe zararlıları ile mücadelede kullanılan çeşitli tertipler hep pire otunun maddei müessiresinden istihsal edilen ilâçlardır. Bu sebeple memlekette pire otunun yayılmasını ve geniş mikyasta ziraatının yapılmasını temin edebilirsek yabancı memleketlerden getirttiğimiz bütün bu ilâçları kendimiz yapabileceğimiz gibi istihsal edeceğimiz ürünü harice satmak suretiyle yeni bir ihraç meta'ı da elde etmiş olacağız. Bu itibarla yetiştirilmesi emeksiz ve çok kolay ve ömrü de çok uzun olan bu bitkinin memlekette yayılmasına çalışmak her vatandaşın hem borcu, hem de şahsi menfaatı iktizasındandır.

Pire otunun iklim ve toprak şartları : Pire otu ilk ve son baharı yağışlı yazı kurak olan mutedil bir iklim istediği gibi çakıllı, kireçli ve zayıf topraklardan hoşlanır. Sulak ve

kuvvetli toprakları sevmez. Bu sebeple diğer mahsullerin güç yetiştiği kıraç yerlerde pire otu gayet iyi yetişir. Bütün bu hususlar göz önünde tutulacak olursa memleketimizde pire otunu ne kadar kolaylıkla yetiştirebileceğimizi anlamakta güçlük çekmeyiz.

Ekim ve dikim : Pire otu tıpkı tütün tohumu gibi ekilir. Yastıkları tütün tohumu yastıkları gibi hazırlanır. Bu hazırlanan yastıklara metre kare yere 20 gıram hesabiyle tohum serpilir. Tohum serpildikten sonra bu serpilen tohum üzerine 1 santim kalınlığında elenmiş gübre yayılır, bu gübrenin üzeri de bir tahta baskı ile bastırılır. Sonbahar yağmurlarına tekaddüm eden günlerde fideyi yetiştirebilmek için ekime haziran haftasında başlamak lâzımdır. Ekim işi bitirilince sulamaya başlanır. Yastıklar her sabah ve akşam mutlak sulanmalıdır. Bu suretle tohum 15—20 gün içinde çimlenir. 3 ayda fide kemale gelir. Fideler 7--8 santim boyunda ve 10 yaprak olduğu zamanda tarlaya nakledilir. Tütün fidesi gibi dikilir. Şu fark ile ki sıra üstü yani fidanlar arasındaki mesafe 40—50, sıralar arasındaki mesafe ise 60 santim olarak bırakılmalıdır. Pire otunu yalnız tarlalarda değil evin etrafında bahçe ve yol kenarlarında da süs olarak yetiştirebilirsiniz.

Dikimi müteakip tütünde olduğu gibi can suyu verilir. Eğer havalar kurak gidecek olursa fide tutuncaya kadar bir kaç gün fasıla ile 2—3 defa daha su vermek faydalıdır. Sonbahar yağmurlarına tekaddüm eden günlerde dikim yapılırsa can suyundan başka su vermeye lüzum kalmaz.

Bakım ve hasad : Bu bitki bildiğimiz senelik bitkilerden değildir. Ömrü 10—12 sene devam ettiği gibi bakımında da hiçbir zorluk yoktur. Her sene nisan ve mayıs aylarında birer defa çapalanan pire otu başka hiçbir hizmet istemez. Tek fidan olarak dikilen bu bitki kardeşlenir ve top halinde bir küme teşkil eder. Her sene bu kardeşlerden birer miktar sökülerek diğer yerlere dikilmek suretiyle de üretilebilir. Başka hiçbir ihtimama tutulmayan pire otu haziran ayı içinde çiçek açar. Dekar başına alınan hasılat ilk senelerde 20—30 üçüncü seneden sonra '50—60 kilodur.

Hasada gelince : Haziranda çiçek açmaya başlar. Tamamen çiçek açtıktan sonra çiçekler toplanmaya başlar. Burada dikkat edilecek en mühim nokta çiçeklerin tam tekâmül devresinde toplanmasıdır. Erken veya geç toplanacak olursa elde edilecek pire otu evsaf bakımından düşük olur. Buna meydan vermemek için tamamen çiçek açtıktan sonra hasat yapılmalıdır.

Çiçekler sapsız olarak toplanır. Toplanan bu çiçekler geniş örtüler üzerinde 8—10 santim yüksekliğinde serilir. 3—4 gün gölgede soldurulduktan sonra güneşe çıkarılarak kurutulur. Kurutma esnasında çiçekleri alt üst etmeyi ve hasaddan sonra fidanlar üzerinde kalan sapları orakla biçmeyi ihmal etmemek lâzımdır. Bu suretle tamamen kuruyan çiçekler tazyik altında 30—40 kiloluk balyalar haline getirilir. Hava ile temasını kesmek içinde balyaların etrafı kâğıtla sarılarak tütün dengi gibi satışa çıkarılır.

Pire otu dikildiğinin ertesi sene mahsul verir. Kalite bakımından da daha yüksek bir evsaf arzeder.

Ziraatının kolaylığı, istihsal masrafının ucuzluğu, ve herkesin kolaylıkla başarabileceği bir iş olması, 10—12 sene birbiri peşi sıra mahsul vermesi

revaçlı bir ihraç metaı halini alması itibariyle bu bitkinin toprak mahsullerimiz arasında yer alması çok arzuya şayandır. Bu işin kuvveden fiile çıkarılabilmesi için de vatandaşlara her türlü rehberliği yapmayı esas vazifemiz cümlesinden addediyoruz.

Ancak yakında dağıtacağımız fideleri alabilmek için şimdiden eviniz bahçesinde veya köyünüzde birer miktar yer hazırlayınız. Bu hazırlıyacağınız yer en az iki defa aktarılmış olsun Deneme mahiyetinde bu sene el koyacağınız bu işi önümüzdeki senelerde daha geniş mikyasta ilerletebilirsiniz.

Unutmıyalım ki yayılacak olan pire otu ziraatı memlekette pirethrum sanayiinin inkişafına başlıca sebep olacaktır. Bu sayede filitimizi kendimiz yapacak, anbarlarda bağ ve bahçelerde tahribat yapan zararlıları imha için lüzumlü ilâçları bizzat yapacak ve bu uğurda memleket dışına on para çıkarmıyacağımız gibi fazladan olarak istihsal edeceğimiz pire otunu da dış pazarlarda satacak, bunun mukabilinde dıştan para çekmek imkânlarını da elde edeceğiz.

Vakıt dardır. Bu bitkiden faydalanmak isteyenler şimdiden toprak hazırlama işine el koymalıdırlar. Bizim bu sene dağıtacağımız fide geniş mikyasta ziraat yapmaktan ziyade bitkinin önemini tanıtmak içindir. Önümüzdeki yıl fazla miktarda tohum getireceğimiz gibi fazla miktarda da fide yetiştirecek ve daha geniş mikyasta tevziat yapmaya çalışacağız.

Yunus Emre ve birkaç vesika

—Sahife 25 den devam—

Ömerî der bulmak gerek
Ona sırdaş olmak gerek
Onu Hakça bilmek gerek
Yunusum nerde yatıyor

Şair, Yunusun mezarının yerini kendisine rüyada ilham ettiklerini söyliyor. Döş kelimesi göğüs manâsına kullanıldığına ve müsliman cenazeleride cephesi cenuba müteveccih gömüldüklerine göre mezarın cenup taraflarında bir tepe vardır. Baş tarafında ilitilir, yani at sürüleri otlamaktadır, bu bir çayır veya mer'adır. Mezarın bulunduğu toprağın rengi beyaza bakar, bir tarafı sel yarıntısı veya bir deredir. Çok uzak olmıyan bir yerde iki su birleşmekte ve akmaktadır ki, bunlar porsuk çayı ile Sakarya nehirleri olsalar gerek. Beşinci kıt'ada ifade edildiği gibi Sarı köy bölgesi çayırlık ve iyi mahsul veren bir toprağa sahiptir. Büyük Sömdikan ormanlarının serpintisi kel fundalıklar bu mıntakaya kadar yayılagelmektedir. Birinci kıt'anın başındaki ‹Sarıca yer› tabiri ise Sarı köyün eski bir adından başka birşey olmaması kanaatını kuvvetlendiriyor.

Yine ayni şair meşhur ramazan destanının bir yerinde Yunustan hemşerim diye bahseder.

Çifte sini içinde hamur meşbele
Doyurur yer kalmasın artık işkile
Sofradan yol düşerse fakir keşküle
Hemşehrim Yunus ile revan olmalı

Çünkü, Ömerînin yattığı Bardakçı köyü ile Sarı köyü ancak 60 kilometrelik bir mesafe kesmektedir. İki mıntakanın halkı da tip, âdet, ırk bakımından akraba dahi sayılabilirler.

Halkevi Haberleri ve Çalışmaları

Dil - Edebiyat kolu :

Ayda bir genel çalışma proğramını incelemek için toplandı ve yapılanları gözden geçirdi.

Konferanslar :

9/6/ 1944 Tapu ve Kadastro müdürü Celâl Agâh Uyanık «tapu ve kadastro» ve tatbiki mevzulu bir konferans verdi.

24 Haziran 1944 de yüksek mimar Necmi Ateş «Samsunun plânı» adlı bir konferans verdi ve alâkadarlara Samsun şehrinin istikbaldeki plânını izah etti.

Millî günler :

1 Temmuzda [Kabotaj Hakkının millî bayrağa geçişi ve denizciler bayramı] gününe evimiz iştirâk etti. Dil—Edebiyat kolu başkanı Emin Hekimgil hoparlörle bir konferans verdi.

24 Temmuz Lozan günü evimiz salonunda törenle kutlandı. Valimiz, parti ve hükümet erkânı kalabalık bir dinleyici kitlesi vardı. Tarih öğretmeni Emin Hekimgil bu millî günün bizim ve dünya için olan öneminden bahisle Sevr muahedesinin imzasile Lozanın çetin müzakere ve milli hakları her bakımdan koruyan ve Türke tam istiklâl kazandırdığını anlatarak her ikisi için dünyanın meşhur diplomatlarının sözlerini nakletti. Konferanstan sonra sevgili Cumhurreisimiz İsmet İnönü'nün Millî Mücadele, Müdanya mütarekesi ve Lozandaki hayatlarına ait projeksiyonla resimler gösterdi.

İngiliz kültür Heyetinin konferansları :

C. H. P. Genel Sekreterliğinin emirlerile Evimizde (Britiş Konsil) profösör ve öğretmenleri tarafından şu faydalı konferanslar verildi :

25 Haziran 1944 de Mersin Halkevi İngilizce öğretmeni Mr. Tomlin (İngiliz Edebiyatının Ruhu) adlı bir konferans vererek muhtelif devirlerde İngiliz Edebiyatında mizah, dil, muhtelif temayüller ve geleneğe bağlılığı anlattı.

27 Haziran 1944 de Mr. Tomlin (İngilterede içtimaî yardım teşkilâtı) adlı konferansı verdi ve filim gösterildi.

14 Temmuz 1944 de İngiliz kültür Heyeti tıp müşaviri ve İngilterenin tanınmış doğum ve kadın hastalıkları mütehassısı Dr. Nixon, (İngiltere tababetinde son terakkiler) adlı konferansını verdi. Türkiyeye ilk getirilen Penisilin ve buna ait resimler projeksiyonla gösterildi. Konferansta valimiz, parti başkanı ve Samsunun doktorları ve aydınları hazır bulunuyorlardı.

23 Temmuz 1944 de Halkevi İngilizce öğretmeni Mr. Jago İskoçya adlı projeksiyonlu bir konferans verdi. İskoçyanın tarih ve coğrafyasını ve bütün hususiyetini anlattı.

27 Temmuz 1944 de İngiliz kültür heyeti Ziraat müşaviri ve tarih coğrafya - dil fakültesi İngilizce Lektörü, Mr. Brander İngilterede ziraat adlı ziraatçı ve mühendislerimizin hazır bulunduğu dikkata değer konferansını verdi.

31 Temmuzda Halkevi İngilizce öğretmeni Mr. Jago İngiltere tarihi adlı projeksiyonlu bir konferans verdi. İngiltere tarihinin muhtelif ve enteresan devirlerini anlattı. Her devrin hususiyetini, kıyafet ve başarılarını ve meşhur şahsiyetlerini gösteren renkli resimleri projeksiyonla gösterdi.

4 Ağustos 1944 de (Prof. Gatenby) nin yazmış olduğu (Pedegoji Pisikolojisi) adlı konferansı Mr. Jago okudu. Muhtelif çağlardaki çocuk, orta yaşta ve büyük yaştaki kimselerin yabancı dili nasıl ve ne şekilde öğreneceklerini anlatan bu konferansın bilhassa öğretmen nasıl olmalı, şahsiyeti kısmı çok faydalı idi.

9 Ağustos 1944 te Fenerbahçe kulübü eski antrenörü Mr. Prior Futbol, ve 11 ağustosta (vücut kusurlarını doğrultma) adlı sporcularımızın ilgiyle tâkip ettikleri iki konferans verdi ve projeksiyonla resimler gösterdi. Arzu ettiklerini soran sporculara cevaplar verdi.

Bu konferansların hepsini tarih öğretmeni ve Halkevi İngilizce öğretmeni Emin Hekimgil Türkçeye tercüme etti.

Şiir okumaya meraklı gençler tarafından onbeş günde bir pazar günü seçme şiirlerden mürekkep hoparlörle bir şiir saatı yapıldı.

Pazar günleri saat 18,30 dan sonra hoparlörlele sazlı halk türküleri söylendi. Ziya Akkuş Samsun, Sıvas ve Giresun türkülerini zevkle dinlettirdi.

Temsil kolu :

19 Mayısta Halkevli gençler (Ana) piyesini üç gece oynadılar. Sinop Halkevlileri tarafından 18 haziranda (yalnız bir kelime) ve 19 haziranda (İnsan sarrafı) oynandı, ve evimiz tarafından ağırlandılar.

Spor kolu :

Haftada üç gün Halkevinde Pazartesi, çarşamba, cuma günleri akşam saat 17 den 19 a dadar güreşçi (Hamdi Topsakal) güreşe meraklı ve müstait gençleri çalıştırmaktadır.

Sosyal yardım kolu :

Fakirlerin reçeteleri yaptırılmış, Yardıma muhtaç kadınlara kaput bezi verilmiştir.

Halk dershaneleri :

İngilizce kursları fasılasız çalışmaktadır. Yaz devresinde mektepli talebelere mahsus üç kurs daha açılmış, cumartesi, pazar müstesna hergün dört beş kurs ders görmüştür.

Mr. Jago, Emin Hekimgil ve Naylor dersleri vermiştir.

Kütüphane ve yayın kolu :

Halkevlilerin okuma ihtiyacını bir okuma odası açarak karşıladı. Önemli ilânları radyo ile halka duyurdu. İngiliz kültür Heyetinin hediye ettiği muhtelif mevzularda 44 cilt İngilizce kitap kütüphaneye geldi.

Hataydan Maarif müdürlüğüne tâyin edilen Rifat Necdet Evrimer öğretmenlerle toplanarak tanıştı.

Samsun lisesisini bitiren talebeye törenle diploma verildi. Valimiz Rüknüddin Nasuhioğlu gençleri memleket adına tebrik ederek birer birer diplomaları verdi. Liseli gençlerin hazırladığı ve müzik öğretmeni Fikret İnselin idare ettiği koro zevkle dinlendi.

Neşriyat Müdürü: ***Emin Hekimgil*** İmtiyaz sahibi : ***Atıf Olgaç***
Vilâyet Matbaası — Samsun

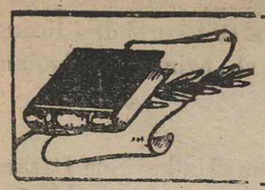

Dergiler ve Olaylar

Saracoğlu Hükümetinin İkinci yıl dönümü

1942 yılının 9 Temmuzunda vazife başına çağrılan Saracoğlu Hükümeti devamlı ve başarılı çalışmalar ile doldurduğu iki senesini ikmal ederek üçüncü çalışma yılına başlamış bulunuyor. Bu mes'ut yıl dönümünü anmak üzere Reisicumhur İnönü 14 Temmuz Cumartesi günü akşamı Çankayadaki köşklerinde Büyük Millet Meclisi reis ve reis vekillerine, İcra vekillerine, Parti ve Müstakil grup reis vekilleri ve idare heyetlerine, Parti Genel Sekreteri ve umumî idare heyeti üyelerine bir akşam yemeği vermişlerdir.

Toplantıda Saracoğlu hükümetinin iki yıldanberi yendiği zorlukları anan Reisicumhur, yeni çalışma yılında da Saracoğlu hükümetine karşı beslediği emniyet ve itimadı belirterek Başvekilimizi tebrik etmişlerdir. Cumhurreisine bütün dâvetliler takdirle iştirak ederek Saracoğlunu ve seçkin mesai arkadaşlarını kutlulamışlardır.

Ülkü — Yirmibir vilâyetimizin Halkevleri tarafından çıkarılmakta olan dergilerin en kıymetlisi olmakta devam eden Ülkünün bu seçkin vasfını her nushasında taşıdığı olgun imzalara borçlu olduğu tabiidir. Filhakika Ülkünün devamlı yazıcıları arasında her biri kendi sahalarında ciddi birer kıymet olan Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Tezer Taşkıran, Suut Kemal Yetkin, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Emin Erişgil, Tahsin Banguoğlu bulunmaktadırlar.

Ülküde tefrika edilmekte olan Ahmet Hamdi Tanpınarın «Mahur Beste»si dolayısile kısacada olsa muharririn şayan dikkat edebi şahsiyetine temas etmek istiyoruz bir taraftan «Allaha ısmarladık» «Sokaktan gelen kadın» gibi eserlerin ve daha kötü nümunelerinin büyük bir alâka ve seçkin olmasada kalabalık bir okuyucu kitlesi buldukları zamanımızda diğer taraftan, «Abdullah Efendinin Rüyaları» «Fahim bey ve biz» ve «Mahur Beste» gibi eserlerinde neşredilmekte olmasını büyük teselli ve ferahlıkla müşahede etmekteyiz. Ahmet Hamdi Tanpınar Halide Edib ve Yakub Kadrinin evvelce muvaffakiyetle denemiş oldukları psikolojik roman ve büyük hikâye sahasında geçen aylarda neşretmiş olduğu ve maalesef lâyik olduğu alâkaya henüz kavuşmuş olmıyan «Abdullah Efendinin Rüyaları» adlı büyük hikâyelerden müteşekkil eseri ile yeni tecrübeye başlamış olduğu bu sahada başlı başına bir kıymet ve yaşıyacak eserler vermek kabiliyetinde olduğunu isbat etmiştir. Tanpınar'ı okurken Salavın mübdii Duhamel'i hatırlamamağı imkânsız görüyoruz.

Duhamel bir çok yazılarında belirtmiş olduğu üzere zamanında yazılmakta olan romanların psikolojik tahlilleri, adeta gülünç dercede sathi bulmakta, yalnız vakaların yaşatılan şeylerin değil, düşünülen şeylerin de romanı yazılacağını iddia ve Salavin'i ile bunu mükemmel surette isbat etmektedir. Filhakika şimdiye kadar hiç kimse Duhamel kadar tahtteşşuurun derinliklerine inmeğe muvaffak olamamıştır.

Zamanımız romancılığının gerek memleketimizde gerek cihanda iki ayrı istikamete doğru gelişmekte olduğunu müşahede ediyoruz. Bunlardan birincisi küçük küçük vak'alar, enteresan bir hale konmağa çalışılmış entrikalarla sinema senaryoları şeklinde romanlardır. Böyle romanların çoğalmasının sebebini bazıları, bu gibi romanların asrımızın sıkıntılı, ve çok işi olan insan tipinin ihtiyacını karşılamasında ve bu salgının bütün dünyayı bilhassa Avrupa ve Amerikayı kaplamasında Amerikan sinema kumpanyalarının, filmlerini çektikleri roman sahiblerine muazzam meblağlar vermelerinde bulıyorlar. İkinci temayülüde bütün zamanların en büyük hakikatlerinden olan «insanı ve kendini tanıma» gayesiyle yazılmış, nisbeten vak'asız ve derin tahlillere müstenit romanlar teşkil etmektedir işte bu nevi tahlil romanlarının, hakiki edebiyat yolunun mümessillerinden adettiğimiz Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında sütunun mevzuun genişliği önündeki müsadesizliğe rağmen düşüncelerimizi kaydetmekten kendimizi alamadık.

Yeni Adam — 500 üncü nüshasını iki sayı evvel çıkarmış olan Yeni adamın 9—10 senedenberi devam etmekte olan mesaisini takdir etmemek imkânsızdır. İmanlı ve kıymetli fikir adamı İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yeni Adamı meslekdaşları kıymetli ve kıymetsiz, fikir mecmualarına musallat olan kısa ömürlü kaderin elinden kurtarabilmiş olmasının sebebini herhalde kendi çok sevdiği bir tâbir ile söyliyelim, «mecmuasının yaşıyacağına inanmış» ve bu uğurda çok çalışarak hem maddî ve mânevî fedakârlıklardan kaçınmamış olmasında buluyoruz. Ancak Yeni Adamı her okuyuşumuzda hissettiğimiz şu duyguyu kaydetmeden geçemiyeceğiz. Yeni Adamın gerek kapak ve gerek dahilî resimleri; başta Baltacıoğlu olduğu halde sahipleri tarafından izah edilmeden evvel anlaşılmalarına imkân olmamakla beraber bize, primitif resmin basitlik altında büyük ve hakikî kıymeti meydana çıkarmağa çalışan kaidelerine uyar görünmeğe çalıştığından, mecmuada görmüş olduğumuz maalesef bir çoğu iktibas olan yazıların, bilhassa mizahî fıkraların en basitlerinde okuyucunun anlıyamadığı bir büyüklük gizli olduğu hissini vermekte ve fıkrada hangi hikmetin gizli olduğunu uzun zaman düşünmeğe sevk ettirmektedir. Eğer ayni fıkrayı başka bir yerde görmüş olsanız bu esrarengiz ve hikmet dolu havanın mevcut olmadığını kolaylıkla müşahede edebilirsiniz.

Çorumlu — Çorum Halkevi dil ve edebiyat şubesi tarafından her ay çıkarılmakta olan bu kıymetli derginin ciddî bir çalışma eseri olan yazılarının gördüğü itinadan, baskı ve derginin tertibinin de müstefit olduğu zaman Çorumlu kusursuzluğa doğru bir adım daha atmış olacaktır.

Evimize gelmekte olan Halkevi dergileri arasında bilhassa **Erzurum**, **İsparta Halkevi** mecmuası **Ün**, Adana Halkevi dergisi **Görüşler**, ciddî çalışmaların mahsulu olduklarını işlenmiş münderecatlariyle göstermektedirler.

19 Mayıs

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

...SUM

30 Kuruş